

Päihteet

Alkoholi ja väkivalta yhteiskuntamme kulttuurinen ongelma
Seksuaalisesti hyväksikäytetyn kohtaaminen työssä
Millaisia kysymyksiä herättää uusi lastensuojelulaki?

RIKU-lehti ilmestyy seuraavan kerran syyskuussa 2012.

Toimitus:

Päätoimittaja

Petra Kjällman

Toimitussihteeri

Heli Yli-Räsänen

Toimituskunnan jäsen

Jaana Koivukangas

Veli Hukkanen

Kansikuva:

Tuukka Ervasti

Julkaisija:

Rikosuhripäivystys (RIKU)

Läntinen Brahenkatu 2 00510 HELSINKI

puh. 040 510 6210

www.riku.fi

Kustantaja ja ilmoitushankinta:

Printmix Oy

Sulkapolku 3 00370 HELSINKI

www.printmix.fi

vaihe 020 710 9510

Taitto ja painatus:

Printmix Oy Mika Trogen

Painos: n.3500 kpl

ISSN 1455-1381

Jakelu: RIKUn toimistot ja palvelupisteet
ilmoittajat www.riku.fi (sähköinen versio)

Rikosuhripäivystys (RIKU) palvelee rikoksen uhriksi joutuneita heidän läheisiään ja rikosasiassa todistavia. Tavoitteena on parantaa rikoksen uhrin ja rikosasian todistajan asemaa vaikuttamalla asenteisiin käytäntöihin päätöksentekoon ja lainsäädäntöön sekä tuottamalla tukipalveluita kohderyhmälle. RIKUsta saa asiantuntija-apua ja neuvontaa rikosprosessiin liittyvistä käytännön asioista sekä henkistä tukea ja ohjausta pidempi-aikaisen tuen pariin. Palvelut toteutetaan pääosin RIKUn henkilöstön ohjauksessa noin 300 koulutetun vapaaehtoisen voimin. Rikosuhripäivystystä toteuttavat yhteistyössä Suomen Setlementtiliitto (valtakunnallinen koordinaattori) Ensi- ja turvakotien liitto Suomen Mielenterveysseura Mannerheimin Lastensuojeluliitto Suomen Pu-nainen Risti Kirkkohallitus ja Naisasialiitto Unioni. Rikosuhripäivystys on eurooppalaisen yhteistyöjärjestö Victim Support European jäsen. Pääasiallisia rahoittajia ovat Raha-automaattiyhdistys ja valtio.

- Tekstiviestipalvelu Rikumobiili 18184
- Auttava puhelin 0203 16116
- Juristin puhelinneuvonta 0203 16117
- Neuvoja verkossa: www.rikunet.fi.
- Kotisivut: www.riku.fi
- Henkilökohtaista tukea palvelupisteistä.
RIKUn yhteystiedot sivulla 34.

RIKUSSA TÄLLÄ KERTAA

Pääkirjoitus.....3

RIKUn johtokunnan uusi puheenjohtaja
esittäytyy.....4

Uusi vuosi - uudistettu laki
lapsen suojelemiseksi.....5

Ratkaisuja etsimässä
arjen turvallisuusongelmiin.....8

Apua päihdeongelmallisille raskaana oleville
naisille ja vauvaperheille.....9

Kolmni, Selvin silmin.....10

Väkivaltaa kokenut ajautuu usein
käyttämään päihteitä.....10

Päihdeväkivallan uhrin auttaminen
MARAK-menetelmän avulla.....14

Alkoholilla marinoitu väkivalta.....15

Katsaus päihdepalveluihin Helsingissä.....17

ERIT: Kynnykset pois
oikeudenmukaisuuden tieltä.....20

Alkoholilla oli osuutta asiaan.....21

Muuntohuumeet laillisen
ja laittoman rajapinnassa.....22

Syltityhdas purkaa myyttejä väkivallasta....24

Kuntouttava asumispalvelu
auttaa päihdeongelmaisten
itsenäiseen asumiseen.....25

Kirkon päihdetyö.....27

Seksuaalisesti hyväksi käytetyn
uhrin kohtaaminen.....28

Myötä- ja vastamäessä
- mutta ilman väkivaltaa.....31

Rikosuhrityö ja sovittelu.....31

Ajankohtaista.....31

Juristi vastaa.....32

Sovittelu opettaa nuorta
kantamaan vastuuta.....33

Kiellettyjä puheenaihteita ja vaikeita päätöksiä

Me edistymme – keskustelukulttuuri avautuu. Tuntuu hienolta olla seuraamassa myönteistä kehitystä. Vielä joitain vuosia sitten oli uskaliaasta puhua naisen väkivaltaisuudesta. Nyt on väkivaltakeskusteluissa jo selviö, että lähisuhdeväkivalta voi olla kenen tahansa läheisen tekemää. Väkivallan tekijä ja uhri voi olla mies, nainen tai lapsi. Tämä tosiasioiden myöntäminen mahdollistaa kokonaisvaltaisempia suunnitelmia, joissa väkivallan ehkäisytyötä voidaan entistä paremmin tehdä yhteisessä rintamassa eri toimijoiden kanssa.

Koen toisessakin suhteessa olevani todistamassa alkua jo seuraavalle tasolle pääsevästä keskustelusta rikoksien ennalta ehkäisyssä. Tähän asti olemme hyvinkin tiukasti pitäneet kiinni siitä, että rikoksen uhrien ja rikoksen tekijöiden asioista puhutaan erikseen, ikään kuin niillä ei olisi mitään tekemistä toistensa kanssa. Ilokseni olen viime aikoina päässyt osallistumaan useampaankin tilaisuuteen, jossa uhrin ja tekijän asioista on pystytty keskustelemaan samassa tilaisuudessa asiantuntijoiden kesken toinen toistaan kunnioittaen ja kuullen. Keskusteluissa on lähdetty yhteisestä tavoitteesta rikosten estämiseksi ja kansalaisten hyvinvoinnin tukemiseksi.

Odotan aikaa, jolloin uskaltaudumme yhden suurimmista rikoksia yhdistävistä tekijöistä – kuningas alkoholin – osalta aitoon ja rehelliseen keskusteluun. Yleisesti myönnetään, että alkoholin käytön vähentämiseen pitää pyrkiä. Tiedetään, että viinin ja oluen laimentaminen auttaisi asiaa. Tiedetään, että ravintoloiden aukioloaikojen lyhentäminen auttaisi asiaa. Tiedetään, että ratti- ja ruorijuoppouden promillerajan laskemisella olisi todennäköisiä vaikutuksia ratti- ja ruorijuoppojen aiheuttamien liikennerikosten vähenemiseen. Tiedetään, että alkoholinkäytön vähentämisellä olisi merkittäviä positiivisia kansantaloudellisia vaikutuksia muun muassa terveydenhuollossa ja kansalaisten hyvinvoinnissa. Kuitenkin heti, kun keskustelu menee siihen, että näitä päätöksiä todellakin pantaisiin toteutukseen, tulee päätöksen teossa hiljaista.

Mistä kiikastaa? Areenalle astuu ilmiö ”älä tartu minun iloliemeeni”, totesi työryhmän puheenjohtaja osuvasti aihetta käsitelleessä Sisäisen turvallisuuden seminaarin työryhmässä Lahdessa. **R**

Petra Kjällman
päätoimittaja

► *Tiedetään, että alkoholinkäytön vähentämisellä olisi merkittäviä positiivisia kansantaloudellisia vaikutuksia*

Petra Kjällman
toiminnanjohtaja
Rikosuhripäivystys (RIKU)

Rikun johtokunnan uusi puheenjohtaja esittäytyy

Kuka olet?

Olen **Mirjam Kalland**, Mannerheimiin Lastensuojeluliiton pääsihteeri.

Mitkä ovat mielestäsi rikosuhrien aseman heikoimmat kohdat järjestelmässämme?

Omasta työstäni käsin tiedän, että lapsen oikeusturva on heikko, sillä jos ei kukaan aikuinen huolehdi, että lapsen asia etenee, niin lapsen on vaikea toimia itse. Lapsella ei myöskään ole paikkaa, johon valittaa esimerkiksi koulukiusaamisesta, mikä on yleistä. Ruotsissa on viranomainen joka valvoo koulujen toimintaa, ja jolle voi valittaa jos koulu ei ole hoitanut esimerkiksi koulukiusaamistapausta. Lapsi voi ottaa viranomaiseen suoraan yhteyttä. Lapsen omat tiedot oikeuksistaan ovat myös heikot, jolloin hän ei edes tiedä olevansa rikoksen uhri tai ymmärtää sen vasta aikuisena.

Mikä on mielestäsi merkittävin saavutus rikosuhrien aseman paranemisessa viime aikoina?

Ihan tämä Rikosuhripäivystyksen olemassa olominen. Aikuinen voi saada tukea ja neuvontaa joutuessaan rikoksen uhriksi. Tämän toiminnan pysyvä rahoittaminen kuuluisi mielestäni itsestään selvästi yhteiskunnalle, vaikka toiminnan toteuttaminen sopii myös kolmannen sektorin tehtäväksi. Voi jopa olla, että se madaltaa kynnystä ottaa yhteyttä. Rahoituksen ei pitäisi kuitenkaan olla näin epävarmalla pohjalla, nythän sitä joudutaan hakemaan tähän tärkeään työhön jatkuvasti uudestaan, ja palvelun tarve näyttää olevan kasvava.

Mikä innoittaa sinua uudessa toimesasi?

Uudet asiat, joihin voi tutustua lähemmin, sillä usein niihin paneutuu vain pintapuolisesti. Tässä näkee elämää ja oppii ymmärtämään paremmin sitä. Silmä tarkentuu, samoin korva, asioille, joita ennen ei ehkä ottanut huomioon. Meillä MLL:ssä on Lasten ja nuorten puhelin, jossa lapset kertovat isoista ja pienistä huolistaan, on mielenkiintoista nähdä näiden toimien yhtäläisyys ja erilaisuus. **R**

Uusi vuosi – uudistettu laki lapsen suojelemiseksi

Uuden lastensuojelulain myötä meidän on pysähdyttävä pohtimaan, mitä laki tarkoittaa konkreettisesti ja valmistauduttava toimimaan lapsen suojelemiseksi tarvittaessa.

Vuoden alussa laajeni lastensuojelulain 25§:ssä säädelty ilmoitusvelvollisuus. Uudistettu laki tarkoittaa sitä, että lastensuojelulain 25§:n 1 momentissa tarkoitettujen henkilöiden, joilla on ennestään velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen, on jatkossa velvollisuus tehdä salassapitosäännösten estämättä myös rikosilmoitus poliisille, kun he epäilevät seksuaalirikoksen kohdistuneen lapseen. Lailla tarkoitetaan rikoslain 20. luvun mukaisia seksuaalirikoksia, joita ovat raiskauksen ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön lisäksi Muun muassa seksuaalipalvelujen ostaminen lapselta ja lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin.

Ilmoitusvelvollisuus koskee siis poliisi, palo- ja pelastustoimen henkilöstön lisäksi myös muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollossa, opetustoimessa, nuorisotoimessa, vastaanottokeskuksissa ja koululaisten aamu- tai iltapäivätoimintaa harjoittavissa yksiköissä toimivia henkilöitä. Viranomaisten lisäksi laki koskee myös yksityisiä sosiaalipalvelujen ja terveydenhuollon palvelujen tuottajia sekä opetuksen tai koulutuksen järjestäjiä sekä seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan henkilöstöä. Rippiin tai muuhun sielunhoitoon liittyvistä salassapitokysymyksistä on omat säännöksensä.

Lakiuudistus on kannatettava – lasten suojeleminen seksuaaliselta kaltoinkohtelulta on meidän kaikkien asia. Mitä se sitten tarkoittaa vaikkapa päivittäin lasten ja nuorten kanssa toimiville ammattilaisille? Kun lapsi voi huonosti ja tarvitsee erityistä tukea, olemme tottuneet ottamaan yhteyttä lastensuojeluviranomaisiin, perheneuvolaan tai muihin erityispalveluihin. Kun herää epäily lapsen joutuneen seksuaalirikoksen kohteeksi, vanhat toimet eivät riitä – nyt on siis tehtävä myös rikosilmoitus poliisille. Laki on jo voimassa – olemmeko me valmiita?

Mitä tapahtuu? Heräämmekö uuteen todellisuuteen lastemme todellisesta tilanteesta? Vai onko vaarana, että hyvää tarkoittavan lain myötä ”menee lapsi pesuveden mukana”? Syntyykö ylilyöntejä poliisin tukeutuessa rikosilmoitusten tulvaan, vai painuvatko lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset piiloon, jos puuttumisen kynnyksessä nousee liian korkeaksi? Että ihan poliisiasia? Olisiko parempi olla huomaamatta mitään? Ehkä minä vain kuvittelen... Joudunko itsekkin sitten mukaan ikävään prosessiin? Mitä jos olen väärässä? Olenko sitten ammattitaidoton ja arvostelukyvyn työntekijä? Voinko saada rangaistuksen perättömästä ilmoituksesta? Pilaanko hyvät suhteeni lapseen ja perheeseen jatkossa?

Seksuaalisen väkivallan uhriksi joutunutta lasta on usein vaikea tunnistaa ja puuttuminen vaatii rohkeutta. Se ei ole silti mahdotonta – etenkin kokeneille lasten ja nuorten kanssa toimiville ammattilaisille. On selvää, että ammatilliset perusopinnot eivät riitä. Nyt jos koskaan on täydennyskoulutuksen ja asiaan perehtymisen paikka – ihan kaikilla! Mitä hyötyä on ohjata ja kasvattaa lasta vastuulliseen aikuisuuteen tai opettaa hänelle kielioppia, jos samanaikaisesti sallimme hänen mielensä särkemisen seksuaalisella väkivallalla? Meillä on uusi laki, joka velvoittaa. Sitä ei voi ohittaa. Me kaikki teemme moraalisia valintoja joka tapauksessa. Puutummeko asiaan vai annammeko olla? Puuttumattomuuskin on valittu teko! **R**

Turvallisempaa lapsuutta lapsillemme ja hyvää vuoden alkua kaikille

Jaana Koivukangas

Aluejohtaja

Rikosuhripäivystys, Etelä-Suomen aluetoimisto

Muista kohtuus.

ALTIA
— YOUR 1ST CHOICE —

Ratkaisuja etsimässä arjen turvallisuusongelmiin

Tarja Mankkinen

Sisäisen turvallisuuden sihteeristön päällikkö
Sisäasiainministeriö

Kolmannen sisäisen turvallisuuden ohjelman valmistelu käynnistyi vuoden 2011 marraskuussa. Tavoitteeksi on asetettu, että kansallinen ohjelma on valmis tulevan toukokuun alussa, ja siihen liittyvät alueelliset toimenpanosuunnitelmat valmistuvat syyskuussa 2012. Hallitusohjelmassa annetun tehtävän mukaisesti ohjelmassa tulee tunnistaa keskeiset arjen turvallisuuden haasteet ja esittää niihin konkreettiset ratkaisuehdotukset.

Turvallisuushaasteiden ja -ongelmien löytäminen ei ole vaikeaa. On luultavaa, että jokainen meistä pystyy heti luettelemaan useita turvallisuusongelmia. Syrjäytyminen, väkivalta, perhesurmat, koulukiusaaminen ja perheiden ongelmat ovat esimerkkejä turvallisuushaasteista, joista on viime aikoina käyty vilkasta keskustelua. Vaikeampaa on löytää konkreettisia, toteuttamiskelpoisia ratkaisuja näihin haasteisiin. Vaikeaa on myös hyväksyä se, että kaikkia ongelmia ei pystytäkään ratkaisemaan yhdellä kertaa. Tärkeiden asioiden asettaminen tärkeysjärjestykseen on erityisen vaikeaa.

Sisäisen turvallisuuden ohjelmatyö käynnistyi vuonna 2003. Ohjelma on laadittu hallituskausittain, ja kulloinenkin hallitus määrittelee siinä tavoitteensa ja keskeiset toimenpiteet sisäisen turvallisuuden parantamiseksi. Vaikka sisäisen turvallisuuden ohjelma on ensisijaisesti hallituksen ohjausasiakirja, on sen sisällössä tavoiteltu käytännönläheisyyttä ja konkreettisuutta. Edellisessä, vuonna 2008 vahvistetussa ohjelmassa päätettiin yhteensä 73 toimenpiteestä, ja vain kolme näistä jäi toteuttamatta.

Nyt laadittavassa kolmannessa sisäisen turvallisuuden ohjelmassa keskitytään hallitusohjelman mukaisesti arjen turvallisuuden kannalta tärkeisiin kysymyksiin. Valmistelun lähtökohdaksi on asetettu kuusi painopistealuetta. Näiden valinta perustui hallitusohjelman linjauk-

siin, ja ne valmisteltiin yhteistyössä kaikkien ministeriöiden kanssa. Sisäisen turvallisuuden ministeriryhmä kävi painopisteet vielä tarkasti läpi ennen kuin hankkeen käynnistävä päätös vietiin valtioneuvostoon käsittelyyn.

Kolmannen ohjelman kuusi painopistealuetta ovat arjen ja asumisen turvallisuuden parantaminen, nuorten turvallisuuden parantaminen, alkoholista ja muista päihteistä aiheutuvien turvallisuusuhkien vähentäminen, rikoksen uhrin palvelujen parantaminen ja tekijän apu, väkivaltaisen ekstremismin ennalta ehkäisy ja yrittöistöiminnan turvallisuuden parantaminen.

Vahva sosiaalinen koheesio luo pohjan hyvälle turvallisuudelle ja turvallisuudentunteen kokeomukselle. Osallisuus, tunne että on osa yhteisöä ja laajemmin yhteiskuntaa, on keskeinen sosiaalista koheesiota ylläpitävä tekijä. Arjen ja asumisen turvallisuuden parantamiseksi tuleekin pohtia, miten turvallisuutta edistävää osallisuutta voidaan vahvistaa. Muita tärkeitä arjen seikkoja ovat muun muassa tapaturmien torjunta sekä oppilaitosten, työpaikkojen, yleisten tilojen ja katujen ja liikkumisen turvallisuuden parantaminen. Myös ikääntyneiden turvallisuuden parantaminen on tärkeä osa arjen turvallisuutta.

Turvallisuuden kannalta keskeistä on ennakoida ja ennalta ehkäistä tilanteita ja ilmiöitä, jotka heikentävät turvallisuutta. Ennalta ehkäisevän työn mittaaminen ja tulosten kuvaaminen konkreettisesti on haaste, johon ohjelmassa tullaan tarttumaan. Nuorten turvallisuuden parantamisessa keskeistä on katkaista nuorten rikoskierre varhaisessa vaiheessa ja tukea nuoria rikoksen uhreja. Myös rikoksen tekijälle suunnattu apu on erityisen tärkeää siinä vaiheessa, kun nuori ei ole vielä vahvasti kiinni rikollisessa elämäntavassa.

Alkoholi on suurin yksittäinen tekijä väkivallan ja tapaturmien taustalla. Henkirikoksissa 80 %:ssa tapauksista joko uhri tai tekijä on tekohetkellä alkoholin vaikutuksen alainen ja,

Rikoksen uhrin palvelujen parantaminen on hallitusohjelmassa asetettu tavoite, joka tulee olemaan myös tärkeä osa kolmatta sisäisen turvallisuuden ohjelmaa.

60 %:ssa tapauksissa kaikki osapuolet ovat alkoholin vaikutuksen alaisia. Nuoret rattijuopot ovat ylliedustettuina kuolemaan johtaneissa liikenneonnettomuuksissa. Joka kolmanteen tapaturmaan liittyy alkoholi.

Alkoholin ongelmakäyttö aiheuttaa merkittäviä terveyden ja hyvinvoinnin menetyksiä. Yhteiskunta myös maksaa alkoholin ongelmakäytöstä kalliisti. Vuonna 2009 alkoholin käyttö aiheutti 0,8–1 miljardin euron välittömät haittakustannukset ja 3,2–5,9 miljardin euron välilliset haittakustannukset. Keskusteltaessa alkoholin käyttöön vaikuttavista lieivistäkin rajoituksista, kuten ravintoloiden aukioloaikojen lyhentämisestä tunnilla tai kahdella, on nostettu esille mahdollisten rajoitusten vaikutukset työpaikkoihin ja elinkeinon toimintamahdollisuuksiin. Olisikin tärkeää saada jatkossa tarkempaa tietoa alkoholin haittojen aiheuttamista kustannuksista verrattuna sen yhteiskunnan hyvinvointia ja kilpailukykyä edistäviin positiivisiin vaikutuksiin.

Rikoksen uhrin palvelujen parantaminen on hallitusohjelmassa asetettu tavoite, joka tulee olemaan myös tärkeä osa kolmatta sisäisen turvallisuuden ohjelmaa. Rikoksen uhrin palvelujen keskeisiä ongelmia ovat niiden riittämättömyys ja puutteet niiden alueellisessa kattavuudessa. Palvelut saavuttavat erityisen huonosti nuoret, jotka ovat eniten edustettuja rikoksen uhreissa. Myös maahanmuuttajille ja ikääntyneille on palveluja huonosti tarjolla. Näihin ongelmiin tullaan kolmannessa sisäisen turvallisuuden ohjelmassa esittämään ratkaisuja.

Aiempien sisäisen turvallisuuden ohjelmien tapaan julistetaan kilpailu nimen löytämiseksi kolmannelle sisäisen turvallisuuden ohjelmalle. Keksi osuva ja ajankohtainen nimi ja toimita ehdotus 2.5.2012 mennessä osoitteeseen sisainturvallisuus@intermin.fi. Parhaat nimiehdotukset palkitaan. **R**

Alkoholi on suurin yksittäinen tekijä väkivallan ja tapaturmien taustalla. Henkirikoksissa 80 %:ssa tapauksista joko uhri tai tekijä on tekohetkellä alkoholin vaikutuksen alainen, 60 %:ssa tapauksissa kaikki osapuolet ovat alkoholin vaikutuksen alaisia.

Selvin silmin

Olen vuosien ajan seurannut lähimmäiseni matkaa syvemmälle kuningas alkoholin maahan. Juomiseen löytyy aina hyvä syy: kaveri tarvitsi tukea, tai on vaikeaa töissä ja kotona. Vaihtoehtoisesti muistellaan menneisyyden vaikeuksia, geeniperimää, huonoa lapsuutta ja vaikeita miessuhteita. Syy on kuitenkin aina jossain muussa kuin juomisessa itsessään. Myös oheistuotteina syntyvät ongelmat kuten masennus, väsymys ja lyhytpinnaisuus johtuvat alkoholin sijaan nipoista käyttäivistä naapureista, teini-ikäisen lapsen tappeluista, ajanpuutteesta ja raskaasta työstä.

Rentoutuminen, lepo, lääke yksinäisyyteen, viihde ja vapaa-aika löytyvät kaikki pullon sisältä. Ihmissuhteet rakentuvat lähiöravintolassa. Tuttu baarimikko toivottaa aina iloisesti tervetulleeksi – onhan ravintolan menestys verrannollinen asiakkaiden juomisten määrään. Viinan tarjoajiaakin seuran toivossa löytyy aina. Juomista ei siis haittaa, vaikka omat rahat olisivat loppu. Terveen ihmissuhteen löytäminen pubista on vähintäänkin haastavaa. Vielä haastavampaa se on, kun on itse sisältä rikki.

Alkoholin maailma on kuin kultti, joka imaisee mukaansa ja saa epänormaalin näyttämään normaalilta. Kun kaveripiiri koostuu toinen toistaan pahemmista ongelmista kärsivistä, se varmasti nostaa omaa itsetuntoa ja vääristelee omien ongelmien vakavuutta. Eihän ongelmalla ole, kun pystyy käymään töissä, olemaan myös selvin päin, eikä käytä muita aineita. Lisäksi hoidetaan lapsi, koira, koti ja liikutaankin – siis silloin, kun ei väsytä liikaa. Kärjistäen alkoholisti on siis ainostaan tenulla aamunsa aloittava, hampaansa tiputtanut, koditon, työtön ja rahaton henkilö.

Alkoholistin itsetunto nousee: nyt olen kaunis ja viisas. Selvin päin visusti kiinni olevat tunnelukot avautuvat. Alkoholi antaa myös valtaa arvostella muita. ”Syvälliset keskustelut” ovat selvän silmissä yhden asian jankkaamista ja samojen asioiden vatvomista. Samalla alkoholistilta jää näkemättä, keitä ja miten juominen vahingoittaa. Hänen minäkuvansa muuttuu, mutta miksi? Minusta kun lähimmäiseni on kaunis, viisas ja ihanaa seuraa nimenomaan selvänä ja pirteänä.

Myös muut omat huolet kalpenevat lähikuppilan kavereiden ongelmien rinnalla, ja asiat saavat vääristyneitä mittasuhteita. Kaveri sai kunnollisen miehen, koska mies hoitaa lapsia ja on vain vähän alkoholisoitunut – mutta eihän alkoholiin ja aineisiin taipuva kaveri voisi muunlaista toivoakaan. Edellinen löi liikaa, ja sitä edellinen uhkaili aseilla. On surkeaa katsoa vierestä, kun ihminen itse polkee ihmisoikeuksia maahan, niin omiaan kuin ystäviensäkin ja samalla tekee rikoksista omista silmistään jollain tavoin hyväksyttäviä – ”ei se lyö kuin kännissä”. Viinasta saa selityksen niin omalle kuin muiden käytökselle. Tämähän oli ansaittua, kun minä olen tällainen juoppo. Tuska ja huoli ystävästä antavat kimmokkeita juoda lisää.

Läheiseni mielestä minä katson maailmaa ruusunpunaisten lasien läpi, minun mielestäni hänen lasinsa ovat aikapäiviä sitten sumenuneet. En voi enkä taida halutakaan lopettaa uskoani siihen, että jokaiselle on tarjolla hyvä elämä, jos on valmis tekemään töitä sen eteen ja haluaa sitä. Minä en voi kärkeä lopettamaan, vaikka haluaisinkin. Se lähtee ihmisestä itsestään, ongelmien myöntämisestä ja hoitamisesta, oman minuutensa rakentamisesta muun kuin viinan varaan. Me muut voimme olla täällä tukena. **R**

Nimimerkki ”Selvin silmin”

Väkivaltaa kokenut ajautuu usein käyttämään päihhteitä

Pohjois-Karjalassa Tohmajärven kunnassa sijaitsevassa hoitokoti Tuhkimossa tunnetaan hyvin naisten päihhteidenkäytön taustat. Naisista päihhteitä käyttämään ajautuu usein se, joka jossain vaiheessa elämänsä on joutunut henkisen tai fyysisen väkivallan uhriksi.

Noin 70 prosenttia on kokenut väkivaltaa, ja parisuhdeväkivalta on siinä suuressa osassa. Seksuaalista väkivaltaa on kokenut vajaa puolet ja 13 prosentilla on inestitausta, kertoo **Anne-Mari Myller**, joka on yksi hoitokoti Tuhkimon kolmesta yrittäjästä ja päihdetyön vastaava.

– Asiakkaiden on vaikea määrittää väkivallan rajoja. Monet heistä eivät miellä läpsimistä tai henkistä väkivaltaa väkivallaksi laisinkaan, huomauttaa yrittäjä ja toimitusjohtaja **Raija Lindberg**.

Seksuaalirikoksesta ei aina ilmoiteta

Päihde- ja seksuaaliterapeutti **Saara Ketolainen** oli perustamassa Tuhkimoa, mutta nykyään hän toimii itsenäisenä yrittäjänä tarjoten palveluja myös Tuhkimolle. Hänen mukaansa on tyypillistä, että päihhteet otetaan avuksi, jos taustalla on seksuaalista hyväksikäyttöä. Hyväksi-

► *Päihderiippuvainen väkivallan uhri jättää usein ilmoittamatta joutuessaan esimerkiksi raiskatuksi, koska pelkää, ettei häntä uskota.*

Suurimmalla osalla elämään kuuluu suurkulutusvaihe, jolloin alkoholia käytetään aina enemmän ja enemmän. Kenellä on alttiutta, jää niin sanotusti koukkuun

käyttö on vaikeasti käsiteltävissä, ja siksi avun hakeminen on vaikeaa.

Päihderiippuvainen väkivallan uhri jättää usein ilmoittamatta joutuessaan esimerkiksi raiskatuksi, koska pelkää, ettei häntä uskota. Raiskaaja on usein läheinen, samassa taloudessa asuva ihminen.

– Narkomaaninaiset eivät myöskään tee rikosilmoitusta. Jos nainen on huumeista velkaa, hän voi joutua parituksen kohteeksi. Seksipalveluilla ostetaan myös huumeita. Parisuhteessa kumppani saattaa ehdottaa, että myydään naista, Anne-Mari Myller valottaa.

– Vanhempien naisten kohdalla väkivalta ei ole samanlaista. Se on enemmänkin henkistä. Naisen vapautta riistetään yleisesti, ja vuosikausia jatkuva mitätöinti ei suinkaan ole tavatonta. Mustasukkaisuus kaventaa elämän todella pieneksi. Nainen alkaa ajatella päihteitä, kun hän huomaa, ettei tästä pääse irti. Nainen tavallaan taantuu. Hän muuttuu hajuttomaksi, mauttomaksi ja näkymättömäksi. Hän varoo ärsyttämästä toista millään tavoin, Ketolainen kuvaa.

Käyttäjäksi pikkuhiljaa muutoskohdissa

Raija Lindberg mainitsee, että noin kolmanneksella päihderiippuvaisista taustalla ei ole väkivaltaa, vaan päihdeongelman juuret ovat toisaalla, esimerkiksi lapsuudenkodista saadussa mallissa. Hän korostaa, että riippuvuus alkoholiin syntyy juomalla liikaa.

– Suurimmalla osalla elämään kuuluu suurkulutusvaihe, jolloin alkoholia käytetään aina enemmän ja enemmän. Kenellä on alttiutta, jää niin sanotusti koukkuun. Joillakin nuorilla voi olla aivan tavallinen koti, mutta he hakevat jännitystä elämäänsä päihteistä ja rikollisista porukoista. Onneksi toiset pääsevät pois siitä kierteestä normaaliin elämään, Myller valottaa.

Saara Ketolainen tietää, että monet työssäkäyvät 40–50 -vuotiaat ajautuvat pikkuhiljaa erilaiseen seuraan. Seura muuttuu yhä rikollisemmaksi, ja sitä jopa ihannoidaan. Kun

päihderiippuvaisen persoonallisuus muuttuu, muuttuu samalla moraalikin.

– Elämänmuutokset saattavat johtaa päihderiippuvuuteen. Tulee avioero, työ loppuu tai lapset muuttavat kotoa. Naisilla myös yksinäisyys ja masennus ovat syitä päihteiden käyttöön, Ketolainen sanoo.

– Heikkoon itsetuntoon ja ujouteen haetaan myös helpotusta päihteistä. Hyvällä itsetunolla varustettu ihminen ei tarvitse apua päihteistä, Lindberg painottaa.

Jo lapsena päihteiden käyttäjäksi

Länsi-Suomesta kotoisin oleva 24-vuotias

Hannele (nimi muutettu) on käyttänyt päihteitä kymmenisen vuotta. Ison perheen tytär joutui yhdeksänvuotiaasta asti hoitamaan pienempiään. Hän teki kaikki kotityöt ja oli kiinni kodissa. Yöt hän valvoi.

– En olisi jaksanut. Kun aloitin koulussa seitsemännellä luokalla, painoni tippui 15 kiloa. Minua myös kiusattiin, mutta minä annoin pojille turpiin. 13-vuotiaana kuvaan mukaan tuli alkoholi, ja vuotta myöhemmin kokeilin pilveä. Lääkkeitä aloin käyttää pikkuhiljaa. Ollessani 15-vuotias nainen raiskasi minut. Sitä ennen minulla ei edes ollut seksikokemuksia.

Hannele ei jaksanut hoitaa sisaruksiaan, ja

siksi hän yritti irtautua kodista, mikä onnistuikin hänen ollessaan 16-vuotias. Hän hankki ammatin ammattikoulussa. Opiskeluaikana päihteet olivat mukana vähän väliä.

– Olin juuri ja juuri täysi-ikäinen, kun mies raiskasi minut. Taistelin vastaan, itkin ja huusin. Minä en ollut humalassa. Pari päivää olin sokissa. Lopulta menin Rikosuhripäivystykseen, josta sain mukaani poliisilaitokselle naisen auttamaan rikosilmoituksen tekemisessä. Kun näyttöä ei saatu, asia jäi siihen, Hannele muistelee.

”Paljon väkivaltajuttuja”

Hannele pelkäsi miestä, minkä vuoksi hän muutti toiselle paikkakunnalle. Siellä hän kävi Tukinlaisella purkamassa traumaansa raiskauksesta. Hän sotkeutui kuitenkin huumeporukoihin. Reilun kolme vuotta hän oli miehen kanssa, joka hakkasi, heitteli pihalle ja katkaisi puhelinyhteydet. Hannele joutui rukoilemaan polvillaan, jotta saisi autonavaimet ja pääsisi välillä pois kotoa.

– Siellä uudella paikkakunnalla käytin ekstaasia ja amfetamiinia neljä vuotta. Lääkkeet ja huumeet ovat olleet se ”minun juttuni”, ei niinkään alkoholi. Hermosairauteni vuoksi minulla on kipuja, minkä vuoksi olen joutunut käyttämään vahvoja kipulääkkeitä, Hannele selvittää.

– Elämässäni on ollut paljon väkivaltajuttuja. Olen ollut usein uhrina ja olen itsekin tehnyt väkivaltaa. Ajauduin käyttämään huumeita, koska kaikki kävi ylivoimaiseksi. Lapsuudenperheen ongelmat vaikuttivat taustalla, ja miehet pettivät ja kusettivat minua monta vuotta.

”Oppisinpa elämään oikeasti ja itselleni”

Ennen hoitoon hakeutumistaan Hannele kävi aivan pohjalla. Hän odotti miestä vankilasta, kun sai tietää, että mies oli salannut, että hänellä oli lapsia muiden kanssa. Hannelen luottamus oli taas petetty, ja hän halusi kuolla. Lapsuudenperhe kuitenkin tarvitsi hänen apuaan. Vanhemmat eivät ymmärtäneet, kuinka rankkaa hänellä oli.

– Vieroitin itseni amfetamiinista viime kesänä korvaamalla sen opiaateilla. Päiväni olivat sekavia, ja minä elin koko ajan sumussa. Olisin helposti voinut tokkuraisena joutua vaikka auto-onnettomuuteen ja kuolla. Olin todella huonossa kunnossa, kun tulin tänne hoitokoti Tuhkimoon. Tämä aika on ollut elämäni parasta aikaa. Ensimmäistä kertaa elämässäni olen ollut kuukauden selvin päin. Edes yläasteella ei ollut näin.

Hannelen elämä on sujunut aaltoilevasti: yhtäältä hän on urheillut ja käynyt koulua normaalisti, toisaalta on tullut romahduksia. Hän on myös aina ollut toisten ihmisten pystyssäpitäjä unohtaen kannatella itseään. Nyt hän on päättänyt edetä erittäin pienin askelin, jottei joutuisi pettymään enää.

– Haluan oppia vetämään rajat. Toivon, että oppisin elämään oikeasti ja nimenomaan itselleni, en muille. Aluksi pelkkä urheilua treenaamaan pääseminenkin riittäisi. Oma ammattiani en voi harjoittaa terveydellisistä syistä, mutta jospa tulevaisuudessa pääsisin jonnekin työharjoitteluun, Hannele toteaa toiveikkaasti.

”Vain naisille” on tarpeen

Hoitokoti Tuhkimo on perustettu vuonna 2002. Lindbergin ja Myllerin lisäksi yrittäjänä toimii **Sirpa Johansen**, joka on sekä talousjohtaja että päihdeohjaaja. Niin yrittäjillä kuin muilla työntekijöillä on laaja ja monipuolinen koulutus sekä osaaminen.

– Päädyimme naisille tarkoitetun hoitokodin perustamiseen, koska sekahoitopaikassa tulee helposti parisuhteita, ja kokemuksen mukaan päihdehoito loppuu siihen. Monet väkivaltaan, seksuaalisuuteen ja hyväksikäyttöön sekä naiseuteen ja äitiyteen liittyvät asiat jäisivät käsittelemättä, Raija Lindberg ja Saara Ketolainen painottavat.

Jos hoitokodissa on miehiä, niin ohjelma tahtoo mennä miesten ehdoilla. Anne-Mari Myller mainitseekin, että Tuhkimossa koko hoito-ohjelma on suunniteltu naisten tarpeita ajatellen. **R**

Teksti ja kuvat: **Tarja Partanen**

Parisuhdeväkivallan uhrin auttaminen MARAK-menetelmän avulla

– kokeilun tulokset positiivisia.

► Noin 60 prosenttia MARAC:ssa mukana olleista uhreista kertoi, ettei ollut kokenut väkivaltaa puolen vuoden sisällä sen jälkeen, kun uhria koskeva tapaus oli ollut MARAC-käsittelyssä, ja uhrille oli laadittu turvasuunnitelma

Moniammatillisen riskinarvioinnin kokous -menetelmää, MARAK, on kehitetty Suomessa vuoden pilottihankkeella, joka alkoi lokakuussa 2010 ja päättyi syksyllä 2011.

Englannin mallia kokeiltu Suomessa

Riskinarvioinnilla lähisuhdeväkivaltatapauksissa tarkoitetaan sitä, että erilaisten riskinarviointimenetelmien avulla pyritään tunnistamaan ajoissa ne uhrin, jotka todennäköisimmin joutuvat tulevaisuudessa uudelleen väkivallan uhreiksi. MARAK -prosessi koostuu kahdesta vaiheesta, joista ensimmäisessä työntekijän tulee tunnistaa parisuhdeväkivallan uhri ja täyttää yhdessä hänen kanssaan riskinarvioinnin lomake. Prosessin toisessa vaiheessa käynnistetään moniammatillinen työskentely uhrin suostumuksella, jolloin sovitaan uhrin turvallisuutta parantavista toimenpiteistä, nimetään niiden toteuttamisesta vastaavat tahot ja seurataan toimenpiteiden toteutumista.

MARAK on lähtöisin Walesista, Cardiffista. Siellä otettiin vuonna 2003 kokeiluna käyttöön moniammatilliset riskinarviointikokoukset (Multi Agency Risk Assessment Conference). MARAC on käytössä laajasti Englannissa, ja sen käytön vaikutuksia väkivallan vähenemiseen on arvioitu monissa tutkimuksissa. Englannissa hanke näyttää onnistuneen vähentämään poliisin tietoon tulevia toistuvia parisuhdeväkivaltatapauksia noin kahdella kolmasosalla. Noin 60 prosenttia MARAC:ssa mukana olleista uhreista kertoi, ettei ollut kokenut väkivaltaa puolen vuoden sisällä sen jälkeen, kun uhria koskeva tapaus oli ollut MARAC-käsittelyssä, ja uhrille oli laadittu turvasuunnitelma.

Työntekijöiden kokemukset MARAK-työskentelystä

Arvioimme MARAK-työryhmissä olleiden kokemuksia kyselyllä pilottihankkeen loppuvaiheessa. Työryhmissä olivat edustettuina uhrin kannalta relevantit auttajatahot kuten poliisi, turvakoti, sosiaalitoimisto, terveyspalvelut ja Rikosuhripäivystys. Kokoonpano vaihteli paikkakunnan palvelurakenteen mukaan.

Kokeilun aikana MARAK -käsittelyyn ohjautui kaikkiaan 45 tapausta. Suurin osa työryhmässä käsitellyistä tapauksista ohjautui kokouksiin poliisilta, vajaa puolet kaikista tapauksista. Seuraavaksi eniten tapauksia ohjautui turvakodista. Sosiaalitoimen eri yksiköt, esimerkiksi aikuissosiaalityö ja päihdepalvelut ohjasivat noin kymmenen tapausta, ja muutama tuli RIKUsta.

MARAK -työryhmien jäsenille osoitettu kysely toi esiin, että parisuhdeväkivallan kartoittaminen riskinarvioinnin lomakkeen avulla ei ollut vielä kehittynyt rutiiniksi. Vain kolmasosa työryhmiin osallistuneista oli täyttänyt riskinarviointilomaketta yhdessä asiakkaan kanssa, ja saman verran oli ohjannut tapauksia MARAK-käsittelyyn. Näin ollen tapaukset ohjautuvat työryhmien käsiteltäviksi pieneltä ydinryhmältä, eikä riskinarviointi

työvälineenä ollut juurtunut laajempaan käyttöön, vaikka se on tarkoitettu työvälineeksi kaikille parisuhdeväkivaltaa kokeneiden asiakkaiden kanssa työskenteleville. Riskinarviointilomakkeen täytöstä saatiin positiivista palautetta, ja se todettiin hyväksi puheeksi ottamisen välineeksi. Riskinarviointilomakkeita täyttivät oikeastaan vain ne tahot, jotka ohjasivat tapauksia MARAKiin.

Käytetyt keinot uhrin turvallisuuden parantamiseen

Kyselyyn vastanneista lähes 70 prosenttia oli sitä mieltä, että kokouksissa sovitulla toimenpiteillä oli pystytty parantamaan uhrin turvallisuutta. MARAK -työryhmien kokouksissa sovittiin useita, erityyppisiä toimenpiteitä uhrin turvallisuuden parantamiseksi. Tyypillisimpiä olivat turvalliseen asumiseen liittyvät toimenpiteet kuten turvakotiin ohjaaminen. Muita usein käytettyjä toimenpiteitä olivat keskustelu- ja vertaistuen järjestäminen sekä tukihenkilön määrääminen. Varsin usein uhria oli myös ohjattu hakemaan lähestymiskieltoa ja tekemään rikosilmoitus.

Kaksi erityistä kysymystä on syytä nostaa esiin. Ensinnä, yhteishuoltajuus nähtiin uhrin turvallisuutta vaarantavan tekijänä. Yhteishuolto voi toimia huonosti tapauksissa, joissa on huoltajapariskunnan välillä on ollut väkivaltaa. Neuvotteluprosessi lasten tapaamisista voi lisätä väkivaltariskiä, ja väkivalta ja sen uhka estävät neuvottelujen toteutumisen tasapuolisina. Lasten tapaamiset voivat olla väylä pai-

Muutokset työtavoissa MARAKin myötä, % (n=40).

nostamisen, häirinnän ja väkivallan jatkumiselle. Tapaamisissa voi olla isoja turvallisuusriskejä sekä lapsille että vanhemmalle, joka on ollut väkivallan uhri. Viranomaisten ei ole koettu tarttuvan näihin ongelmiin riittävällä vakavuudella.

Toiseksi nostettiin esiin myös se, että jos uhri ja tekijä olivat ennestään moniongelmaisia, ja heillä esiintyi alkoholin ja päihdeiden väärinkäyttöä, se esti sitoutumisen sovittuihin toimenpiteisiin ja avun vastaanottamisen.

Toiminnalla positiivisia vaikutuksia työskentelyyn

MARAK-toiminnalla on monia positiivisia vaikutuksia moniammatillisessa työskentelyssä uhrin turvallisuuden parantamiseksi. Tiedämys toisten toimijoiden tehtävistä oli parantunut (93%), tiedonvaihto eri toimijoiden välillä oli parantunut (90%), ja yhteistyö eri toimijoiden välillä oli parantunut (90 %).

Kommenteissa todettiin muun muassa, että parempaa tietämystä eri viranomaisten toimintatavoista ja -mahdollisuuksista voi hyödyntää myös MARAKiin kuulumattomien asiakkaiden kohdalla, ja näin ollen yhteistyö on joustavampaa. MARAK on antanut myös uusia ideoita oman työn kehittämiseen. MARAKia on hyödynnetty kehittämistyön ja pohdintojen työvälineenä esimerkiksi valmistautumisessa valvontarangaistukseen, ja hyötyä riskinarviointilomakkeesta voidaan käyttää myös muissa viranomaisissa yhteyksissä kuten Rikosseuraamuslaitoksessa.

Tulevaisuudessa tärkeää uhrin sitouttaminen

MARAK -toiminnan onnistumisen kannalta yleisimpänä ongelmana pidettiin sitä, että uhrin eivät suostuneet työskentelyyn. Tämä näkyy käytännössä esimerkiksi siten, ettei kaikkia riskinarvioinnin lomakkeella kriteerit täyttäneitä tapauksia voitu ohjata MARAK -työskentelyyn, koska uhri ei antanut siihen suostumustaan, vaikka suostui lomakkeen täyttämään yhdessä työntekijän kanssa. Seuraavaksi eniten ongelmia aiheutti se, etteivät uhrin sitoutuneet sovittuihin toimenpiteisiin (60%).

Alkuperäisessä MARAKissa uhrin tukihenkilöllä on keskeinen rooli. Tukihenkilö on uhrin tukena koko MARAK-prosessin loppuun asti eli kunnes kaikki turvallisuussuunnitelman toimenpiteet on onnistuneesti toteutettu. Suomessa uhrin tukitoiminta järjestettiin siten, että hankkeen alussa Terveiden ja hyvinvoinnin laitos neuvotteli kolmen uhrin tukipalveluja tarjoavan organisaation (RIKU, Ensi- ja turvakotien liitto sekä Monika-naiset ry) kanssa MARAKissa järjestettävästä tukitoiminnasta. Sovimme, että nämä organisaatiot pyrkivät kullakin paikkakunnalla varaamaan resursseja, jotta MARAKissa mukana olevat uhrin saisivat oman tukihenkilön.

RIKU tarjosi valtaosan uhreille järjestettävistä tukihenkilöistä. Pilotin aikana RIKUlla oli 33 tukisuhdetta. Tukihenkilöt tarjosivat uhreille keskustelutukea, ja lisäksi he osallistuivat uhrin kanssa erilaisiin viranomaistapaamisiin.

Yhteistyö uhrin kanssa näyttää olevan haaste MARAK-toiminnan kehittämisessä, koska työntekijöiden mukaan suurimpana esteenä mallin onnistuneelle toteuttamiselle oli, etteivät uhrin suostuneet työskentelyyn tai sitoutuneet sovittuihin toimenpiteisiin. Tukihenkilötoimintaa tulee kehittää edelleen MARAKin jatkohankkeessa. Jatkossa tulee pohtia, miten uhri saadaan paremmin sitoutettua sovittuihin toimenpiteisiin. Yksi keino tähän on, että tukihenkilö saadaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tiiviiseen kontaktiin uhrin kanssa. **R**

Mia Tuominen on työskennellyt projektikoordinaattorina Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella MARAK-pilottihankkeen ajan.

Minna Piispa työskentelee kehittämisspäällikkönä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella.

Alkoholilla marinoitu väkivalta

Päihteet ja väkivalta kietoutuvat yhteen, ja niiden liitto on kulttuurissamme jopa hyväksyttyä, kirjoittaa Jan Holmberg.

Yksi asia on aivan selvä. Mikään seikka ei oikeuta väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Kännissä hakkaaminen ei ole väkivaltaa lieventävä asianhaara vaan päinvastoin. Pelottavaa huutamista, lyömistä, kontrolloimista, taloudellista vahingontekoa, seksuaalista alistamista, nöyryyttämistä ja eristämistä tapahtuu juuri tälläkin hetkellä. Tilastojen mukaan alkoholilla on merkittävä rooli pahoinpitelyissä ja henkirikoksissa. Tiedämme myös, että alkoholin kulutuksen kasvu lisää pahoinpitelyrikoksia. Muun muassa naisten väkivaltakokemukset kaksinkertaistuvat, kun puolison alkoholin humalakäyttö siirtyy kerrasta useampaan käyttökertaan viikossa.

Alkoholin ja väkivallan ilmentymät

Alkoholi lisää väkivaltaista käytöstä, mutta ei aina suoranaisesti aiheuta sitä. Päihtyneen arvostelukyky ja ongelmanratkaisutaidot heikkenevät. Samalla impulsiivisuus ja ylilyönnit suhteessa todel-

Väkivalta ei ole vain puhumattomuutta ja provosoitumista, vaan ennen kaikkea arvo- ja asenneongelma

liseen uhkaan lisääntyvät. Päihtyneenä väkivaltaisista ovat todennäköisemmin ne, jotka ovat selvin päinkin aggressiivisia. Heikko kyky itsehillintään altistaa samanaikaisesti sekä päihteiden väärinkäytölle että epäsosiaaliselle käyttäytymiselle. Nousuhumalassa se on tyypillisimmin hyökkäävyyttä ja laskuhumalassa ärtynoisyyttä.

Syy väkivaltaiseen käytökseen ja päihderiippuvuuteen voidaan osoittaa myös perimästä. Esimerkiksi tietyn MAOA-geenimuodon kantajalla on päihtyneenä vahva taipumus impulsiiviseen ja väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Tällainen käyttäytyminen on myös yleisempää kulttuureissa, joissa se on sosiaalisesti hyväksyttyä, odotettua tai jopa edellytettyä. Suomalainen humalahakuinen kulttuuri on juuri sellainen. On siis kysyttävä, onko se myös kulttuuri, jossa voidaan puhua väkivaltaa sisältävistä ajatuksista, epävarmuudesta ja peloista ennen kuin itse teko tapahtuu.

Väkivalta ei ole vain puhumattomuutta ja provosoitumista, vaan ennen kaikkea arvo- ja asenneongelma, jolle leimaa antavaa on syklisyys. Välillä kaikki on hyvin, kunnes maailma taas mustenee. Tällaisen ihmisen käytös kanavoituu helposti välittömään ympäristöön. Räyhäpullon loppuun nauttimisen tiellä on silloin tuttu tai tuntematon ihminen, puoliso tai lapset.

Uhri ja tekijä väkivallan verkossa

On mielenkiintoista tarkastella asioita, jotka kietovat tekijän ja uhrin yhteen. Molemmat kantavat tahoillaan pelkoa, häpeää, epävarmuutta ja jonkinasteista katumusta tapahtuneesta. He ovat alttiita traumatisoitumiseen ja lupauksiin siitä, että ”tämä oli nyt viimeinen kerta”. Pitkittyessään kokemukset kumuloiduvat molemmissa osapuolissa ja heidän luomassaan sairaassa vuorovaikutuksessa. Usein tarvitaan ulkopuolinen henkilö, jolla on kyky puhkaista vääristyneen arvomaailman, katkenneen kommunikaation ja vaarallisten käytös-

mallien aikaansaama kupla.

Muutos väkivallattomaan elämään on pitkä ja kivulias prosessi. Tosiasiat on kohdattava eikä erityisesti henkisestä väkivallasta, himosta kontrolliin tai valtaan ole helppo puhua saati sitten luopua. Päihtymystä voidaan myös käyttää jälkikäteen selittämään väkivaltaista käytöstä. Näin on erityisesti silloin, kun tekijä on itse joutunut väkivallan ja päihteiden käytön uhriksi elämässään. On lopulta kova syrjä joutua myöntämään itselleen ja muille, ettei olekaan uhri vaan väkivallan tekijä.

Uhriutumisen on monien tekijöiden summa

Uhriksi päätyminen vaihtoehtoja on äkkiä laskettuna ainakin neljä. Ensinnäkin vahvasti päihtynyt uhri voi olla passiivinen, puolustuskyvytön ja siten sopiva kohde aggression purkamiselle. Toiseksi uhri voi liikkua sattumalta paikassa, jossa hän törmää tekijään. Kolmannessa vaihtoehdossa uhri ei ole päihtynyt, mutta kohtaa toistuvaa uhkaa tutussa ympäristössä kuten kotonaan. Neljänneksi voidaan laskea kahden aggressiivisen ja humalaisen henkilön kohtaaminen. Viimeisessä tapauksessa on joskus vaikea määritellä, kumpi on tekijä ja kumpi uhri.

Se, että väkivallan uhri voi olla itsekin päihteiden käyttäjä tai päihtynyt, on ehkä hieman yllättävä tieto. Mitä vakavammasta väkivallasta puhutaan, sitä todennäköisempää kuitenkin on, että myös uhri käyttää alkoholia. Aina toki juominen ei ole tilanteen syy, vaan se voi olla elämäntilanteesta johtuva seuraus.

Absurdia on se, että väkivallan tekijä heijastaa epätoivoisesti pärjäämättömiä puoliaan uhuriin kokeakseen jonkinlaista tasapainoisuutta elämässään. Uhrin tehtäväksi jää ikään kuin korjata ja kannatella niitä puolita tekijän psyy-

Ilmeisesti vielä 2010-luvulla on tarpeellista toivottaa, että päihtyneenäkin töniminen, lyöminen ja naisten seksiin pakottaminen on rikos

Uhrin kuulevat usein jälkeensä, että ottaen huomioon juomis- ja väkivaltatilanteiden vaihteellaisen pahenemisen, jokainen voi tulkita merkkien olleen selvät. Alkoholiilla marinoitua väkivaltakulttuuria kannattelee jokainen aikuinen, jonka mielestä tälle asialle ei mahdettu mitään.

kessä, joille tekijä itse on sokea. Uhrin toivo on tietenkin siinä, että pian kaikki muuttuu. Fyysisen väkivallan taustalla on kuitenkin aina henkistä väkivaltaa, joka lannistaa helposti sisukkaimmankin yrittäjän. Uhrille vielä pahempia seurauksia kuin fyysiset vammat ovat jatkuva turvattomuus, pelko, arvottomuuden tunne ja unettomat yöt.

Yksinkertaiselta tuntuva uhriutumisen ei näiden seikkojen valossa ole sittenkään aivan helppo asia. Uhriutumiseen johtavissa tilanteissa on lähinnä kyse niiden erilaisista muunnelmista, jotka vaihtuvat tilanteiden mukaan. Muunnelmia on lukuisia puolustavasta väkivallasta täysin puolustuskyvyttömään uhuriin ja tilanteisiin, joissa väkivallan tekijä jääkin päihtymyksensä vuoksi alakynteen. Päihteiden käytön, väkivallan ilmenemisen, tekijän ja uhrin väliset yhteydet ovat siis monisäikeisten tekijöiden summa. Siitä huolimatta uhrin kuulevat usein jälkeensä, että ottaen huomioon juomis- ja väkivaltatilanteiden vaihteellaisen pahenemisen, jokainen voi tulkita merkkien olleen selvät. Alkoholiilla marinoitua väkivaltakulttuuria kannattelee jokainen aikuinen, jonka mielestä tälle asialle ei mahdettu mitään. Päihde-, väkivalta ja syrjimiskulttuurin voimistuminen muun muassa netissä, jossa nimimerkin suojusta voi sanoa mitä tahansa, ei aina helpota ruohonjuuritason ennaltaehkäisevää työtä. Siksi ennaltaehkäisevässä työssä tuntuu jotenkin oudolta toistella itsestään selvyksiä, kuten ”kukaan ei voi koskea kehoosi ilman suostumustasi”, ”sinulla on oikeus olla kotona turvassa” tai ”väkivalta on aina väkivallan tekijän syy”. Näiden asioiden sanominen on edelleenkin hyvin tärkeää. Ilmeisesti vielä 2010-luvulla on tarpeellista toivottaa, että päihtyneenäkin töniminen, lyöminen ja naisten seksiin pakottaminen on rikos.

Lapsen äänen on kuuluttava kirkaammin

Vuonna 2011 todistimme ainakin kymmenen

lapsen kuolemaa perhesurmissa. Jos se ei jätä aikuisia sanattomaksi järkytyksestä, niin koskettaako meitä enää mikään? Lapsiin kohdistuvat tilanteet ovat vielä kaaottisempia kuin aikuisten. Syynä on se, että lasten kokema väkivalta ja päihdehaitat ovat aina alisteisessa suhteessa aikuisiin. Ihan niin kuin ei riittäisi, että pienen lapsen kotona on väkivaltainen ilmapiiri. Siihen lisättyä hallitsematon päihdeiden käyttö tekee kodista tikittävän aikapomin.

Tutkimusten mukaan perheväkivalta ja päihdeiden väärinkäyttö kasvattavat lasten riskiä kärsiä välittömistä ja merkittävistä haitoista, mutta myös niiden pitkäaikaisista negatiivisista seurauksista. Erityisesti henkinen väkivalta, aggression kokeminen ja arjen tilanteiden arvaamattomuus aiheuttavat lapsille enemmän haittoja kuin alkoholin ongelmalliseen käyttöön liittyvät muut tekijät. Salailu, valehtelu ja aikuisista huolen kantaminen eivät kuulu pienen lapsen maailmaan. Yleensä lapset eivät hyväksy aikuisten juomista lainkaan. Se unohtuu helposti yhteiskunnassa, jossa raitius kuuluu nuoruuden ja aikuisuuden marginaali-ilmiöihin.

Kysyin eräältä kokemusasiantuntijalta, mihin auttajien tulisi ensisijaisesti kiinnittää huomioita väkivaltaisen päihdeperheen kanssa toimittaessa. Sain heti seuraavan vastauksen: ”Lapsuuteeni kuului vanhempia kohtaan tunnettu häpeä, petetyt lupaukset, jatkuva pelko, liiallinen vastuunkantaminen, nöyryytykset, valheet, syölistäminen, uhkailut ja tunteideni kieltäminen. Tästä listasta voi vaikka aloittaa, koska opettelen vielä aikuisenakin asioita, jotka olisi mielestäni pitänyt oppia jo lapsuudessa.” Hän toivoi lapsena edes yhden aikuisen puuttumista perheen tilanteeseen. Sellaista päivää ei koskaan tullut.

Herkkyyttä rohkeaan työskentelyyn

Puhutaanpa sitten minkä ikäisistä uhreista tahansa, tärkeintä ennaltaehkäisevässä työssä ja uhrin auttamisessa on välittää toisesta ihmisestä. Eikä varmasti haittaa, vaikka olisimme ennakkoluulottomia tutkimaan näitä ilmiöitä ja kehittäisimme ennaltaehkäisevään työhön uusia innovaatioita – kuullen herkällä korvalla uhrien kokemuksia. Sen lisäksi on oltava valmis työskentelemään sekä tekijöiden että uhrin puolelta kokemusasiantuntijoiden kanssa niin, ettei uusia väkivallan tekijöitä lopulta enää ole. Vuonna 2010 päihtyneenä tapaturmaan ja väkivaltaan kuoli Suomessa vielä 763 henkeä. Tässä luvussa on 763 ihmistä liikaa.

R

Kirjoittaja on sairaanhoitaja (ylempi AMK) janholmberg.weebly.com

Kuva: Markku Koivumäki, Kamera-aitta

Katsaus päihdepalveluihin Helsingissä

Päihdeidenkäyttötilanne on osoittautunut THL Huumetilanne Suomessa 2011 -raportin mukaan melko vakiintuneeksi, huumeiden ongelmakäyttäjien määrä on pysynyt samana ja alkoholin kulutuksessa on oltu pari vuotta laskusuunnassa, ehkäpä verotuksesta ansiosta.

Huolestuttavaa on muuntohuumeiden tulo ja niiden saatavuuden parantuminen internetin välityksellä sekä kannabiksen kotikasvatuksen lisääntyminen. Muuntohuumeita ja kannabista kokelevat ja käyttävät usein nuoret, joiden fyysinen ja psyykinen kehittyminen on kesken muun muassa aivojen osalta. Voimakkaasti psyykoaktiiviset aineet altistavat henkilön myös erilaisten psyykkisten häiriöiden kehittymiselle. Kuolemaan johtaneita käyttökokeiluita on harvemmin, mutta fyysiset ja psyykkiset terveydenhuollon päivystystilanteet ovat yleistyneet.

Päihdeosaaminen palvelujärjestelmässämme on ensiarvoista. Perusosaamista tarvitaan sosiaali-, terveys-, nuoriso- ja vapaa-ajanohjausaloilla, sekä koulutoimen ja poliisin piirissä. Erityisosaamista on lisätty tuomalla palveluiden sisälle päihdealan erityisosaajia. Näin on tehty terveysasemilla ja poliisitoimissa. Erityisosaamisen lisäämisen myötä toimintamallit ja verkostot kehittyvät ja paranevat vastaamaan kansalaisten arkielämän haasteisiin.

Koska päihde- ja mielenterveyden ongelmat esiintyvät yleensä samanaikaisesti, on ongelmien yhtäaikaisten huomioiminen tärkeää. Kansallinen mielenterveys- ja päihdesuunnitelma (Mieli 2009) ohjaa myös Helsingin käytäntöjä vuoteen 2015 asti. Tämän suunnitelman tavoitteita pyritään saavuttamaan muun muassa Terveysasema kuntalaisen käyttöliittymänä -hankkeen avulla.

Helsinki on parantanut päihde- ja mielenterveyspalveluiden saatavuutta ”yhden oven takaa” tuomalla terveysasemille päihdetyöntekijöitä ja sosiaalineuvoja. Tällä vahvistetaan asiakkaan asemaa ja parannetaan mahdollisuuksia saada apua varhaisemmassa vaiheessa, vieläpä lähipalveluna.

Mieli 2009 toimenpideohjelmassa on myös tavoite mielenterveys- ja päihdeongelmien ennaltaehkäisemisestä. Alkoholveroa on jo korotettu, tiedämme että Helsingissäkin on hyvinvointia tukevia toimintamalleja, mutta miten voisimme tunnistaa ja ehkäistä mielenterveys- ja päihdeongelmien siirtymistä sukupolvien yli. Tähän vastaa uudistetun lastensuojelulain myötä Helsingissä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2009–2012.

Päihdehuoltolaki velvoittaa kunnat järjestämään riittävät päihdepalvelut. Helsingissä on kehitetty päihdepalveluihin ohjautumista muun muassa päihdekäytön systemaattisella kysymisellä, tämä toteutuu sairaaloiden päivystyksissä, terveysasemilla sekä sosiaalitoimissa. Päihteistä kysytään neutraalisti, aivan kuin mitä tahansa muutakin elintapoihin liittyvä asiaa kysyttäessä.

Päihdetyöntekijöiden tehtävänä sairaaloissa ja terveysasemilla on arvioida päihdeongelmien vakavuutta ja tarvittaessa ohjata hoitoon erityistasolle; A-klinikalle, HYKS päihdepsykiatriaan tai psykiatrian poliklinikalle. Terveysasemilla on paljon potilaita, jotka käyttävät keskushermostoon vaikuttavia lääkkeitä sekaisin huumeiden kanssa. Bentsodiatsepiinien määräämiseen, hoitoon ja vieroitukseen on tehty koko pääkaupunkiseutua koskeva ohjeistus, jonka tarkoitus on ehkäistä väärinkäyttö ja tarjota muuta hoitoa. Jo nyt on havaittu häiriöiden vähentyneen terveysasemilla, tieto väärinkäyttäjien keskuudessa uudesta toimintavasta on levinnyt.

Helsingin sosiaaliviraston ja terveyskeskuksen yhdistyminen etenee, ja aika näyttää, miten päihdepalvelut toteutuvat yhteistyönä vuoden 2013 alusta. Jo nyt sosiaaliviraston sosiaalinen kuntoutus on uudistunut tuomalla päihdepalveluihin runsaan palveluvalikoiman, josta löytyy vaihtoehtoja, esimerkiksi kotona toteutettava katkaisuhoido. Helsingin päihdepalvelut löytyvät Googlasta hakusanalla päihdehoito. **R**

Ari Karppinen

sairaanhoitaja

hankekoordinaattori, Terveysasema kuntalaisen käyttöliittymänä -hanke

Kynnykset pois oikeudenmukaisuuden tieltä

Sopiessani lounastapaamista Kynnys Ry:n **Carita Viljasen** kanssa, opin heti jotain yhdenvertaisuudesta. Ei ole samantekevää, minne tapaaminen sovitaan – sinne pitää päästä pyörätuolilla.

Turkulainen thairavintola tarjoaa mukavan yllätyksen, sillä ravintolan rapuille kiirehtii tarjoilija, joka ohjaa meidät sisäpihan esteettömälle ovelle.

Pääsemme heti puhumaan yhdenvertaisuuden kannalta merkittävästä asiasta: liikumisvapaudesta. Ymmärrän, että asia on minulle suhteellisen uusi ja siihen liittyvät yhdenvertaisuuden loukkaukset ja syrjintätapaukset vieraita. Alan hahmottaa kysymystä pikkuisen paremmin keskustelun edetessä. Kuulen, mitä kaikkea pyörätuolin kanssa liikkuminen tarkoittaa: kuljetusavustusten hakemista, saatujen matkojen riittävyyden laskemista (vapaa-ajankuljetuksiin pitäisi riittää yhdeksän edestakaista matkaa kuussa, mikä on minimi, mitä kuntien pitää tarjota). Kaupalliset matkajärjestäjät eivät välttämättä noudata yhdenvertaisuutta vaikkapa ulkomaanmatkojen järjestämisessä, vaan vammaisille saattaa kertyä kuljetuksista lisäkuluja, jotka käyvät raskaaksi erityisesti pienituloisille. Ja portaita riittää aina.

Kaikilla meillä pitäisi olla mahdollisuudet harrastamiseen ja vapaaseen liikkumiseen, eikä vain? Vammaisten oikeuksista on säädetty erityisessä vammaispalvelulaisissa. Ja yhdenvertaisuuslaki koskee meitä kaikkia. Yhdenvertaisuuden loukkauksissa on kyse syrjinnästä.

Sitä, miten monilla tavoilla yhdenvertaisuutta voidaan loukata, on hankalaa kuvitella, vallankin jos itse ei ole elämässään joutunut toistuvien yhdenvertaisuuden loukkausten kohteeksi. Mutta niilläkään, joita syrjitään, ei välttämättä ole tietoa oikeuksistaan. Syrjintään puuttuminen ei siis ole itsestäänselvyys. Syrjintää kokeneiden mahdollisuudet hakea apua voivat liittyä voimien loppumiseen, vähäiseen tietoon omista oikeuksista tai uskalluksen puutteeseen. Eikä avun hakija koskaan voi olla

varma, tunnemmeko asioita mekään, joiden työn puolesta pitäisi syrjintäkysymyksiä tuntea. Silloin, kun emme tiedä, meillä pitäisi kuitenkin olla aikaa ottaa asioista selvää.

Kaikkien rikosten kohdalla, mutta erityisesti syrjinnän vastaisen neuvonnan kohdalla on höristettävä korviaan ja terästettävä empatiaansa, jotta asiakkaan elämäntilanne kokonaisuudessaan voisi tulla kuulluksi. Näin myös syrjintärikoksiin voidaan puuttua nykyistä tehokkaammin. Erityisryhmien ulkopuolella elävillä ei voi olla tietoa kaikista niistä tilanteista, joissa syrjintää tapahtuu. Asiakkaan tilanteen herkkä kuunteleminen voi opettaa paljon. Asiakkaan vastuulla ei kuitenkaan ole kouluttaa häntä tukevia ja auttavia tahoja oman ryhmänsä erityiskysymyksistä.

Syrjinnän vastaisen neuvonnan ammattilaiseksi tuleminen vaatii kouluttautumista erityiskysymyksistä. Syventyvä kouluttaminen vaatii resursseja. Mutta se kannattaa. Erityisesti jos kouluttaja tuntee asiaa myös eletyn elämän näkökulmasta, voi tieto herättää tunteita tai halua toimia paremmin juuri näissä erityiskysymyksissä. Koulutukset myös tiivistävät verkostoja. Tyhmiäkin kysymyksiä on jälkepäin helpompi kysyä ihmiseltä, jonka jo jotenkin tuntee. Keskustellen oppiminen on hauskeempaa ja syvällisempää kuin googlettaminen.

Mutta kyllä netistäkin löytyy. Tässä Carita Viljasen lukuvinkki RIKUlaisille, Suomen Vammaispoliittinen ohjelma: http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1522141

R

Salome Tuomaala
projektipäällikkö
Uusi Paikallisuus -hanke

Alkoholilla

*Kun silmäilee min-
kä tahansa suoma-
laisen päivälehdessä
pikku-uutisia, pa-
nee helposti mer-
kille ikävän usein
toistuvan lauseen:
”Alkoholilla oli
osuutta asiaan.”*

Tuo lause liittyy monenlaisiin uutisiin, häiriökäyttäytymisestä aina henkirikoksiin saakka. Tilastot vahvistavat osaltaan lehdenlukijan näppituntuman: suurin osa henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista tehdään Suomessa alkoholin vaikutuksen alaisena. Lisäksi tulevat humalapaissä tehdyt vahingonteot, sattuneet tapaturmat ja ylipäänsä vaikkapa vain levottomat ja uhkaavat tilanteet kaupunkien kaduilla. Sama ilmiö näkyy myös eurojen tasolla: yli neljännes kaikista alkoholinkäytön yhteiskunnalle aiheuttamista välittömistä kuluista liittyy järjestyksenpitoon ja turvallisuuteen.

Alkoholin kahtalainen ongelmallisuus

Alkoholi on laillinen päihde, jota käyttää yhdeksän kymmenesosa suomalaisista aikuisista – suurin osa järkevästi. Haittoja alkoholista aiheutuu kahta kautta. Ensinnäkin alkoholin suurkulutus – millä Suomessa tarkoitetaan yli 24 ravintola-annosta vastaavaa määrää viikossa miehillä, yli kuuttatoista naisilla – aiheuttaa erinäisiä ongelmia ihmisen terveydelle, univaikeuksista aina sydäntauteihin saakka.

Toiseksi haittoja aiheuttaa alkoholin raju kertakäyttö. ”Täysnollaus” onkin se perinteisempi suomalainen juomatapa: otetaan harvoin, mutta kun otetaan, otetaan kunnolla. Tämä

oli osuutta asiaan

► *Yli neljännes kaikista alkoholinkäytön yhteiskunnalle aiheuttamista välittömistä kuluista liittyy järjestyksenpitoon ja turvallisuuteen*

on juuri se resepti, jolla pikku-uutisia syntyy: raju kertajuominen nostaa tapaturmariskin moninkertaiseksi ja estoja vähentävänä lisää myös todennäköisyyttä väkivaltaisiin vihanpurkauksiin tai lievemmissä tapauksissa erilaisiin kännisiin typeryyksiin.

Yhteisöllinen ehkäisevä päihdetyö

Näiden haittojen torjumisesta on kyse ehkäisevässä päihdetyössä. Alkoholien aiheuttamia ongelmia onkin mahdollista ehkäistä useilla eri tasoilla. Hyvin korkean tason valtaa ehkäisevässä työssä käyttää valtio, joka suitsii alkoholien hintaa alkoholiverolla, alkoholimainonnan hävyttömimpiä ylilyöntejä tuotevalvonnalla ja alkoholien saatavuutta pitämällä yllä Alkon monopolia. Nämä ratkaisut koskettavat kaikkia suomalaisia: ne eivät erottele ongelmajuoja kohtuujuoja. Nämä keinot kuitenkin myös vaikuttavat. Monet muistavat yhä vuoden 2004 suuren veroalen, joka nopeasti kasvatti kansallista alkoholinkulutusta peräti kymme-

► *Se, kuinka paljon alkoholilla on lopulta osuutta asioihin, on meidän päätettävissämme.*

nyksellä. Nytemmin valtion toimilla on kulutuksen kasvu saatu taas tasaantumaan.

Ehkäisevän päihdetyön järjestöt – kuten vaikkapa Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry – tekevät usein työtä toisella, yhteisöjen tasolla. Oma lähipiiri voi vaikuttaa merkittävästi alkoholinkäyttötottumuksiin: monet kokevat vaikkapa opiskeluaikoinaan juoneensa muiden ihmisten takia enemmän kuin oikeastaan olisivat halunneetkaan.

Toimimalla yhteistyössä lähiyhteisöjen, kuten vaikkapa opiskelijajärjestöjen tai työpaikkojen, kanssa ehkäisevän päihdetyön järjestöillä on mahdollisuus vaikuttaa yhteisön päihdekulttuuriin. EHYT ry ja sen perustajajärjestöt ovat jo usean vuoden ajan muun muassa tukeneet suomalaisia työpaikkoja yhteisten alkoholipolisääntöjen luomisessa ja esimerkiksi koulutamalla esimiehiä ripeämpään puuttumiseen havaittuihin alkoholihaittoihin.

Ehkäisevä työ yksilön tukena

Viime kädessä alkoholihaitat toki ovat aina yksilöstä, alkoholien kuluttajasta, lähtöisin. Yksilötasolla ehkäisevän päihdetyön tehtävänä on tukea elämäntapojen muutosta siinä vaiheessa, kun varsinaista päihdehoitoa vaativaa riippuvuutta ei ole vielä ehtinyt kehittyä ja rohkaista alkoholien järkevään käyttöön. Voima alkoholinkäyttötottumusten muuttamiseen tulee ihmisestä itsestään, mutta ehkäisevän

päihdetyön toimijat voivat havahduttaa huomaamaan tilanteita, ohjata ja antaa välineitä muutokseen.

Käytännössä yksilötason ehkäisevä päihdetyö on EHYT ry:ssä esimerkiksi ryhmäohjausta ja ajatuksenruuan tarjoamista erilaisten oma-apujulkaisujen kautta. Lasten ja nuorten kohdalla EHYT ry tekee esimerkiksi työtä kouluissa ja kohderyhmän suosimilla sivustoilla internetissä tavoitteena lykätä alkoholinkäytön aloittamisikää ja vähentää rajuja päihdekokeiluja.

Jokainen meistä voi omilla valinnoillaan olla tekemässä ehkäisevää päihdetyötä ja rakentamassa suomalaista päihdekulttuuria. Voimme valita, haluammeko työpaikallamme kuunnella loputtomia tarinoita viikonlopun kanniseikkailuista. Voimme olla yhteydessä päättäjiin, jos haluamme muutoksia alkoholipolitiikkaan. Ja voimme itse päättää jättää sen toisen tuopin juomatta ja lähteä sen sijaan vaikkapa elokuviin. Se, kuinka paljon alkoholilla on lopulta osuutta asioihin, on meidän päätettävissämme. **R**

Antti Hytti

aikuistyön päällikkö
Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry.

**Kaarinanseudun
Hautaustoimisto Oy**

- Täyden palvelun toimisto -

Avoinna arkisin 9.00-16.30
Myös sopimuksen mukaan

Puntarikatu 1, 20780 Kaarina
Puh. (02) 2432 779

Muuntohuumeet laillisen ja laittoman rajapinnassa

Muuntohuumeet eli designhuumeet ovat synteettisiä päihtymystarkoituksessa käytettyjä psykoaktiivisia aineita. Nämä aineet on johdettu perinteisten huumausaineiden kemiallisista koostumuksista. Kaavaa hieman muuttamalla voidaan tuottaa lähes loputtomasti erilaisia yhdisteitä, joita lainsäätäjät eivät samaa tahtia ehdi huumausaineluetteloon lisätä.

Tällä tavoin saadaan tuotettua "laillisia huumeita", joita tyypillisesti internetin kautta markkinoidaan ja levitetään. Näitä uusia aineita säännellään lääkelain nojalla, eikä niiden levitys ja myynti ole vapaata, mutta sanktiot ja sääntely eri luokkaa kuin huumausaineiden osalta. Viime vuonna EU:n huumevirasto löysi yli 600 nettikauppaa, joista muuntohuumeita sai ostaa. Vuosittain EU:n valvontajärjestelmään ilmoitetaan kymmeniä uusia aineita.

Tyypillistä on, että heti kun jokin muuntohuume lisätään huumausaineluetteloon, sen suosio hiipuu ja markkinoille tuotetaan jo uutta. Kujanjuoksu on loputon. Vaikka muutokset lainsäädännössä mahdollistavat aiempaa nopeammalla aikataululla uusien muuntohuumeiden luokittelun huumausaineiksi, pidetään toimintamallia riittämättömänä. Onkin ehdotettu, että yksittäisen aineen huumeluokittelusta siirryttäisiin kokonaisten kemiallisten ryhmien kieltoon.

Useimmat muuntohuumeet ovat amfetamiini-

► *Vaikka muuntohuumeiden käyttö olisi satunnaista ja "hallittua", olisi tarpeen pysähtyä miettimään, milloin ja miksi oma kyky kokea hyvää oloa on kaventunut niin, että on valmis käyttämään arvaamattomia aineita*

nijohdannaisia ja vaikutuksiltaan stimulaatiivisia. Molekyylien helppo muokkaus ja variaatiomahdollisuuksien määrä on johtanut laajaan tarjontaan juuri amfetamiinityypisten aineiden osalta. Amfetamiinityypisistä muuntohuumeista keskeisimpiä ovat katinoni-, piperatsiini- ja piperidiini johdannaiset.

Eniten muuntohuumeista ovat viime vuosina lisääntyneet katinonijohdosten ohella synteettiset kannabinoidit. Näitä synteettisiä kannabinoidivalmisteita ovat muun muassa spice-tuotteet ja "jehova" (JWH-018). Synteettisissä kannabinoidivalmisteissa yrttirouheeseen on lisätty kemikaaleja, joiden vaikutus jäljittelee kannabiksen THC:tä. Niiden suosio perustuu edulliseen hintaan ja laillisempaan statukseen. Uusia yhä halvempia synteettisiä kannabinoidivalmisteita tulee jatkuvasti markkinoille edellisten tultua luokitelluksi huumeeksi.

Muuntohuumeiden haitat ja riskit piilevät muun muassa siinä, että niiden vaikutuksia ei kovin hyvin tunneta, eikä käyttäjille ole niistä välttämättä juuri kertynyt kokemusta. Anosteluvirheet johtavat helposti myrkytys- ja yliannostustilanteisiin. Uusien aineiden osalta

käyttäjä ei voi myöskään tietää, mitä kaikkea muuta aineeseen on lisätty, tai mikä on sen voimakkuus. Monien aineiden vaikutukset selviävätkin vasta käytön myötä toteutuvien ihmiskokeiden muodossa. Muuntohuumeen kokeilu on aina riski, vaikka aineen status olisi miten "laillinen". Laillisuusstatus ei koskaan ole tae jonkin netissä kaupitellun trendiaineen turvallisuudesta.

Muuntohuumeisiin liittyvän hoidon suunnittelu on vaikeaa, sillä tutkimusta tai kokemusta aineiden pitkäaikaiskäytöstä on vähän. Usein hoitoon hakeudutaan psyykkisten oireiden kuten psykoosien johdosta. Muuntohuumeita käytetään tyypillisesti sekakäyttönä muiden huumausaineiden ja lääkkeiden ohella.

Lopulta kiinnostavampaa kuin se, onko jokin huumaantumistarkoituksessa käytetty aine laiton vai laillinen, ovat ne taustat ja syyt, mitkä johtavat yksilön käyttämään aineita ja ottamaan riskejä terveytensä ja hyvinvointinsa suhteen. Miksi päihdehakuiseen elämäntapaan on ajaututtu, mitä tarpeita kemiallisin keinoin on lähdetty tyydyttämään, tai mitä tunteita peittämään? Vaikka muuntohuumeiden käyttö olisi satunnaista ja "hallittua", olisi tarpeen pysähtyä miettimään, milloin ja miksi oma kyky kokea hyvää oloa on kaventunut niin, että on valmis käyttämään arvaamattomia aineita. Siksi ei voi liikaa korostaa sitä, miten tärkeätä on pyrkiä päivittäin löytämään onnellisuuden ja hyvän olon lähteitä ihan luomusti. **R**

Rosita Juurinen

YAD Youth Against Drugs ry
Toiminnanjohtaja

Sylttytehdas purkaa myyttejä väkivallasta

Väkivallasta on puhuttava avoimesti ja rakentavasti kaikista näkökulmista, jotta asenteet muuttuvat, uskotaan uudessa verkkosivustohankkeessa.

HelsinkiMission uudet tilat Helsingin Punavuoreessa tuoksuvat uutuuttaan. Tapaan siellä järjestön nuorten kriisityön johtajan **Olavi Sydänmaanlakan** ja Aggredi-projektissa työskentelevän **Tuula Kekin**. Tarkoituksena on keskustella uudesta Sylttytehdas-hankkeesta, joka on keväällä avattava verkkosivusto, jolla materiaalin lisäksi on keskustelufoorumi, jolla käydään avointa kansalaiskeskustelua väkivallasta. Ideana on, että keskusteluun osallistuvat tavalliset kansalaiset, kokemusasiantuntijat eli tekijät ja uhrat sekä asiantuntijat. Mukana Sylttytehtaan suunnittelussa on HelsinkiMission Aggredi-projektin lisäksi RIKU ja edustajia viranomaistahoilta. Projektia rahoittaa Raha-automaattiyhdistys.

Toisilta oppimista

– Me avaamme keskustelun määrittäystä teemasta tai annamme vaikka provokatiivisen otsikon, ja sitten katsotaan, miten siitä heräävistä kysymyksistä syntyy keskustelua, Olavi Sydänmaanlakka pohtii keskustelun kulkua. Sylttytehtaan yhtenä tavoitteena on muuttaa monipuolisemmaksi verkon tämänhetkistä keskustelukulttuuria, jota Sydänmaanlakka kuvaa ”hallitsemattomaksi virraksi”. Sivustolle kerätään myös tietopankki ja listataan yleisimpiä väärinkäsityksiä, joita viranomaiset ja järjestöjen edustajat usein joutuvat oikaisemaan.

Keskustelufoorumilla halutaan käydä asiallista poliittista keskustelua, on lupa jopa raivota mutta asiatasolla. Keskustelijoiden on ymmärrettävä sanomisiensa seuraukset ja kunnioit-

► *Asiakkaat, jotka syyttävät väkivaltaisuudestaan alkoholia, huomaavat usein, että vaikka juominen loppuu, niin väkivaltaiset toimintamallit säilyvät*

tava yksityisyydensuojaa. Tunteita saa Kekin ja Sydänmaanlakan mukaan olla. Keskeistä on kuitenkin keskustelu yleisellä tasolla, ei ihmisten yksityisasiat ja keskustelijan henkilöön puuttuminen. Asiantuntijat tuovat puolestaan keskusteluun uusia näkökulmia.

– Toiveena ja tavoitteena on, että keskustelu päättyy omia aikojaan, ja se voidaan siirtää arkistoon. Keskustelu vedetään yhteen kokoamalla asiat, jotka kaikki voi allekirjoittaa, Tuula Kekki kertoo. Kaikki voi oppia toisiltaan, niin asiantuntijat kuin kokemusasiantuntijat. – Vaikka itse on kauan tehnyt asiakastyötä, on aina opittavaa niiltä kansalaisilta, joiden ääni kuuluu tällaisissa keskusteluissa. Tämä voisi olla hyvä kuulemisen kanava myös päättäjille, Sydänmaanlakka sanoo.

Osallistumisen tapoja on monia. Kuka tahansa voi lukea keskusteluja, ja kommentointi onnistuu rekisteröitymällä. Asiantuntijoille on oma suljettu palstansa, jossa voi jakaa tietoa ja mainostaa tapahtumia.

Keskustelufoorumin idea herättää kysymyk-

Olavi Sydänmaanlakka ja Tuula Kekki sanoivat, ettei väkivaltaisuuteen ole yhtä syytä.

sen, että onko asenteiden muutos näin sitten mahdollista.

– Ainakin on tutkittua, että keskustelu muuttaa aivojen rakennetta. Uudet asiat omaksumaan on aina jollain tapaa keskustelun, vuoropuhelun kautta, Sydänmaanlakka arvioi. – Sekä uhrien että tekijöiden omaa kokemusta hyödynnetään mutta eri tavoilla. Kun puhutaan esimerkiksi tuomioista, kansalaisten oikeustajusta, siitä, miksi vangit pääsevät kesälomille, ja miksi elinkautisvangit vapautuvat, niin myös kokemusasiantuntijoilla on sanottavaa, Sydänmaanlakka kuvaa kokemusasiantuntijuuden roolia Sylttytehtaassa. Hän painottaa, että tekijöilläkin on oma historiansa ja oikeus tulla kuulluksi. Se ei tarkoita niinkään tekojen

puolustelua vaan mahdollisuutta asettua arviotavaksi.

Kenen syy?

Keskustelufoorumin nimi tulee sanonnasta ”jäljet johtavat syytönteeseen”, joka puolestaan tulee tapauksesta, jossa perättömät syytökset viittasivat syyllisen löytyvän syytöntehtaalta, vaikka todellisuudessa se löytyi aivan muualta.

– Verkkokeskusteluissa keskeinen ongelma on, että vaikka asia ei olisi totta, se jää elämään. Me yritämme pitää keskustelun sellaisena, ettei pääsisi syntymään harhakäsityksiä, Sydänmaanlakka selventää syytöntehtaan tavoitetta.

– Ihmisluonteeseen kuuluu, että täytyy aina löytyä syyllinen. Oli se sitten tekijä, uhri, tekijän lapsuus tai mikä tahansa – syyllinen on saatava, Kekki lisää.

Väkivallan takaa nousee esiin toistuvia teemoja ja syitä.

– Jos syy väkivaltaan olisi simppelisti osoitettavissa, se olisi turvattomuus ja yksinäisyys. Väkivallan takana on aina hallitsemattomia aggressiointunteita, ja aggressio sinällään on positiivinen kasvuun liittyvä asia. Jos ei eri kehitysvaiheissa ole ihmisiä, jotka auttaisivat ristiriitojen kohtaamisissa ja tunteiden hallinnan opettelemisessa, jää yksin vaikeiden asioiden kanssa, se herättää lapsessa kauhua. Se kasvaa pikkukihlajaa ihmisessä, ja tämän ihmisen on otettava kättä pidempi käyttöön suojataksen itseään, koska hän tuntee pirstoutuvansa muuten, Sydänmaanlakka kuvaa.

Omaa väkivaltaista käytöstä selitetään yhteiskunnassamme usein päihteillä.

– Asiakkaat, jotka syyttävät väkivaltaisuudestaan alkoholia, huomaavat usein, että vaikka juominen loppuu, niin väkivaltaiset toimintamallit säilyvät. Päihdeongelma on ihan oikea, mutta sen takaa paljastuu usein toinen ongelma, joka pitää yllä väkivaltaisuutta, Kekki ja Sydänmaanlakka sanovat.

Väkivallan eri luonteet

Väkivalta on monenlaista, lähisuhdeväkivalta ja katuväkivalta ovat luonteeltaan erilaisia. Joillekin tekijöille väkivalta on työväline ja osa kulttuurista koodistoa, näin on esimerkiksi järjestäytyneessä rikollisuudessa.

– Lähisuhdeväkivaltaan kuuluu syyllisyyden- ja häpeäntunteet, mutta on harvinaista herkkua kohdata näitä tunteita väkivallan tekijöissä kodin ulkopuolella. Väkivalta on kulttuurisidonnaista, se saatetaan nähdä oikeutettuna esimerkiksi järjestäytyneessä rikollisuudessa. Uhri ei tee välttämättä rikosilmoitusta tai kanna edes kaunaa, Sydänmaanlakka ja Kekki kertovat

Syytöntehtas -sivusto avataan vapun korvilla. Aika näyttää, mitkä väkivallan myytit murtuvat, ja minkälaisia yhteenvetoja kansalaiskeskustelut tuottavat. **R**

Kuntouttava asumispalvelu auttaa päihdeongelmaisen itsenäiseen asumiseen

Oskelakodin asukkaat muodostavat yhteisön, jossa asuminen ja toiminta perustuvat raittiin elämäntavan tukemiseen ja harjoitteluun. Kodinomainen yhteisö tukee jäsentensä toipumista ja elämänhallintaa jokaisen yksilön omien kykyjen ja voimavarojen puitteissa. Retkahtamisien suhteen on kuitenkin nollatoleranssi – siitä menettää asumisoikeuden.

Suomen Setlementtiliiton omistama Oskelakoti Oy on miehille tarkoitettu päihdehuollon kuntouttava asumispalveluyksikkö, joka on toiminut vuodesta 1974 alkaen. Helsingin kaupungilta vuokratuissa tiloissa on huonetilaa 13 hengelle, tilava ja valoisa olohuone, yhteinen keittiö, vierashuone, sauna- ja vaatehuoltotilat sekä henkilökunnan toimistotilat. Erillisessä ryhmätilassa pidetään kokouksia ja ryhmiä.

Kaikki asukkaat osallistuvat Oskelakodin sisäiseen pienryhmätoimintaan. Kolme kuukautta kestävä ryhmätoiminta on prosessi, joka auttaa asukkaita tunnistamaan oman päihdeongelmansa, motivoi muutokseen ja auttaa löytämään keinoja raittiuden ylläpitämiseen. Yhteisö tukee myös jäsentensä kiinnittymistä Anonymien Alkoholistien ja -Narkomaanien toipumisohjelmiin ja -ryhmiin. Tarkoitus on tarjota yhdenlainen malli tai raami, josta muutosta voi lähteä rakentamaan. Ilman mitään tarttumapintaa muutoksen käynnistäminen on vaikeaa ellei mahdotonta. Lisäksi suositeltavia ovat muut avohoitopalvelu kuten A-klinikan tai A-killan tarjoamat palvelut.

Toipuminen päihdeongelmasta vie aikaa

Asukkaat ohjautuivat Oskelakotiin pääsääntöisesti päihdehuollon eri kuntoutuslaitoksista. Suurin lähettäjätaho oli vuonna 2011 Helsingin kaupungin ylläpitämä Tervalammen kuntoutuskeskus. Prosessi käynnistyy tutustumishaastattelulla, jossa kartoitetaan mahdollisen tulevan asukkaan päihteidenkäyttöä ja -hoitohistoria. Oskelakodissa oli vuoden 2011 aikana yhteensä 48 tutustumishaastattelua, joista 16 haastattelulle järjestyi asiakaspaikka. Yhteensä vuoden aikana oli 30 asukasta.

Oskelakodin asukkaat voidaan profiloida seuraavasti:

– Asukkaat, joilla on pitkä työhistoria, jatkuvasti lisääntynyt päihteiden käyttö, parisuhteen/avioeron jälkeen päihteiden käyttö riistäytynyt käsistä, seurauksena työpaikan ja asunnon menetys. Mahdollisesti ensimmäistä kertaa päihdekuntoutuksessa.

Heidän mahdollisuudet palata työelämään ovat hyvät, ja he selviytyvät itsenäisestä asumisesta, mikäli tiedostavat oman tilanteensa ja löytävät valmiudet selviytyä vastoinkäymisistä ilman, että tarvitsee turvautua päihteisiin.

– Nuoret miehet (20- 35 v.), joilla taustalla on usein varhain aloitettu päihteiden käyttö, rikkinäinen ydinperhe, oppimisvaikeuksia/koulun käynnin ongelmia, työelämän kokemukset vähäisiä.

– Vankilasta vapautuvat, jotka haluavat tukea päihteettömyyteen.

► *Asunto ei ratkaise asunnottomuutta, jos taustalla on päihdeongelma.*

Kahden edellisen kohdalla on irrottautuminen sosiaalisesta verkostosta elintärkeää (tilalle AA- ja NA-ryhmätoiminta). Oman päihdeongelman tiedostaminen ja hoitaminen mahdollistaa tasapainoisempien ihmissuhteiden luomisen ja hakeutumisen koulutuksen kautta työelämään.

– Keski-ikäiset miehet, joilla taustalla on pitkään jatkunut päihteidenkäyttö ja useita kokemuksia eri asumispalvelu- tai päihdehoitoyksiköissä. Työkokemus voi olla vähäistä, koulutuksessa puutetta ja ihmissuhteet katkonaisia.

Monen kohdalla työelämään paluu ei ole välttämättä realistinen vaihtoehto, samoin itsenäiseen asumiseen vaadittavat taidot voivat olla heikot. Harrastusten ja vapaaehtoistyön kautta heidän on mahdollista löytää elämään mielekkyyttä. Pyrkinessään parantamaan elämisen taitojaan ja omia toimintamahdollisuuksiaan asukkaan olisi hyvä oppia arvostamaan itseään siitäkin huolimatta, että työttömyys jatkuisi kuntoutuksen jälkeen. Päihteettömyys itsessään on riittävän arvokasta.

Asunto ei ratkaise asunnottomuutta

Oskelakoti sijoittuu kuntoutusjatkumossa laitoskuntoutuksen ja itsenäisen asumisen väliin. Siirtyminen itsenäiseen asumiseen tapahtuu pääsääntöisesti kolmea väylää pitkin: joko Helsingin kaupungin pienasuntoihin, S-asuntojen eri kohteisiin tai Kalliolan tuetun asumisen kautta Y-säätiön asuntoihin.

► *Yhteisössä osallistumalla asukkaat oppivat aktiivisemmiksi myös yhteisön ulkopuolella.*

Toimintavuoden 2011 käyttöaste oli koko vuoden arvioitua korkeampi. Tämä saattaa osin selittyä sillä, että jatkoasuntoja ei ole ollut tarjolla riittävästi, ja näin koko hoitoketju on ruuhkautunut. Oskelakodissa on kuitenkin pitkän toimintahistorian myötä totuttu siihen, että jatkoasuntojen saatavuus vaihtelee, mutta ainakin tähän asti suma on aina jossain vaiheessa lähtenyt purkautumaan.

Keskimääräinen asumisaika on Oskelakodissa vuodesta puoleentoista, minkä aikana asukkaissa tapahtuvan elämäntavan muutoksen nähdään antavan paremmat mahdollisuudet selviytyä itsenäisen asumisen mukanaan tuomista haasteista ilman, että tarvitsee turvautua päihteisiin. Oskelakodin ajatusmallin mukaisesti ”asunto ei ratkaise asunnottomuutta”, jos taustalla on päihdeongelma. Suunnittelun ja ohjatun sosiaalisen kuntoutumisen rinnalla tarvitaan ehdottomasti vertaistukea, yksilöllistä tukitoimintaa sekä asumiseen liittyviä erilaisia tukimuotoja.

Yhtenä tärkeänä tekijänä nähdään mielekkyyden löytyminen arkipäivään asenne- ja arvomaailman muuttumisen myötä. Erilaiset kuntouttavat työmuodot, joissa opetellaan töissä käymistä ja ihmisten kanssa olemista nähdään hyvinä reitteinä palatessa takaisin yhteiskuntaan. Myös oppimistaitojen valmentaminen ennen varsinaista opiskelua voi olla tarpeellista ja kuntoutumista tukeva tekijä.

Toimintavuoden aikana Oskelakodista muutti yksilöllisten kuntoutussuunnitelmien mukaisesti omaan asuntoon kymmenen asukasta. Kuntoutuksen keskeytti seitsemän, joista neljän tapauksessa asuminen Oskelakodissa ehti kestää alle kuukauden.

Henkilökunnan rooli

Oskelakodissa on säännöt, joiden noudattamista pystytään valvomaan, ja joiden noudattamatta jättämisestä seuraa sanktioita. Kodinomaisissa puitteissa ei ole syytä toteuttaa tiukasti strukturoitua ohjelmaa, vaan toimintamallin mukaisesti Oskelakodissa luodaan yksilöllinen toimintasuunnitelma.

Sekä yhteisöllisessä että yksilöitten välisessä vuorovaikutuksessa käytettäviä keinoja ovat yhteistyö, kannustaminen, ohjaaminen, tukeminen, auttaminen ja vaatiminen. Avoinuuden ja rehellisyyden avulla pyritään tekemään asukkaille tyypillinen massiivinen kieltäminen, vääristely, vetäytyminen ja muut vastaavat defenssit läpinäkyviksi ja vaikeiksi säilyttää. Kuntoutuksen näkökulmasta yhteisössä osallistumalla asukkaat oppivat aktiivisemmiksi myös yhteisön ulkopuolella.

Työntekijät ovat enemmänkin mukana asiakkaan arkipäiväisessä elämässä kannustajan, kuuntelijan ja rinnalla kulkijan roolissa kuin hoitavana tahona. Toipujan omia voimavaroja ja kykyjä vahvistetaan sekä tuetaan itseluottamuksen syntymistä. Asukasta kannustetaan muuttamaan ajattelutapojaan realistisemmiksi ja myönteisemmiksi, mikä voi välillä vaatia rohkeutta puuttua asukkaan elämään.

Vuoden 2011 aikana käynnistyi Oskelakodin toiminnan mallinnus, joka sisältää yksityiskohdallisen kuvauksen Oskelakodista päihdehuollon kuntouttavan asumispalvelun toimintayksikkönä. Mallinnus valmistuu myöhemmin keväällä ja sitä voi tiedustella Oskelakodista.

Pepe Kinnunen
Oskelakodin johtaja

FJÄDER GROUP

Rautakatu 2 21600 Parainen
puh. +358 2 458 2244
fax. +358 2 458 2245
www.fjader-group.fi

Kirkon päihdetyö

Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa, kuten myös eräissä niin sanottujen vapaiden suuntien kirkkokunnissa on pitkät perinteet päihdetyössä. Perinteinen kirkon päihdetyö edustaa korjaavaa päihdetyötä eli kohdistuu päihderiippuvuudesta kärsivien auttamiseen. Ehkäisevä päihdetyö toteutuu laajimmin kirkon perustuksessa, erityisesti nuorisotyössä.

Korjaava päihdetyö

Korjaavaa päihdetyötä kirkossa on tehty jo 1800-luvulta asti. Ennen kuin sosiaalihuollos-ta tuli julkisen vallan vastuualuetta, oli päihdetyö pitkälti kirkon ja kristillisen laupeuden työn varassa.

Korjaava päihdetyö kirkossa sisältää sielunhoidollista ja diakonista yksilötyötä, tukea antavaa ryhmätoimintaa, päiväkeskustoimintaa, kotikäyntejä, laitospäyntejä esimerkiksi vankiloissa, taloudellista avustamista, sosiaalisesti aktivoivaa toimintaa (esimerkiksi retket, työtoiminta), tukileirejä, sekä pisimmälle vietyä kuntoutuslaitostuimintaa ja tukiasuntoja. Merkitävä työyhteys kirkon päihdetyössä on ammatillinen yhteistyö kunnallisen päihdehuollon kanssa – monet seurakuntien päihdetyössä olevat kertovat kokevansa eniten työyhteyttä ja työtoveruutta esimerkiksi A-klinikoiden työntekijöiden kanssa, ja joissakin seurakunnissa on tehty työkuimppanuussopimuksia A-klinikoiden tai muun kunnallisen päihdehuollon tai päihdejärjestöjen kanssa.

Kirkon päihdetyö on perinteisesti suuntautunut alkoholistien kanssa tehtävään työhön. Nykyisinkin esimerkiksi Tampereella, Helsingissä, Vantaalla, Kuopiossa ja muissa maakuntakeskuksissa on monelle päihdeongelmaiselle, erityisesti alkoholistille ja sekakäyttäjälle seurakunnan toimintakeskus tuttu viikoittainen paikka saada niin ruokaa, vaatteita, apua sosiaalitoimen kanssa, tukiryhmätoimintaa, yksilövästaaottoja kuin mahdollisuus har-taushetkiin osallistumiseen. Uudempia kirkon päihdetyön suuntauksia on esimerkiksi naisten päihdeongelmien erityispiirteisiin ja päihderiippuvien naisten tukemiseen paneutuva työ tai vaikkapa huumeriippuvien omaisten tukemiseen suunnattu työ.

Ammattitaidolla kokonaisvaltaisesti

Monille päihderiippuvuuksista syvästi kärsineille on ratkaiseva käänne riippuvuuden voittamisessa perustunut elämänarvojen ja

elämäkatsomuksen muutokseen, jossa perustana on ollut hengellinen herääminen. Kirkkojen päihdetyö ei ole käännytystyötä, mutta sisältää monien päihteistä vapautuneiden korostaman hengellisen perustan. Kirkon päihdetyön yksi tehtävä on tukea hengellistä hyvinvointia osana päihderiippuvuuksista vapautumisessa. Sen on oltava samalla hoidollisesti adekvaattia ja ammatillisesti laadukasta työtä myös puhtaasti päihdehoidollisin kriteerein arvioituna.

Kirkon päihdetyöllä on liittymäkohta rikosuhripalveluihin, sillä se voi tarjota ammatillista tukea oman tai läheisensä päihderiippuvuuden kanssa elävälle rikosuhrielle. Toinen liittymäkohta on siinä, että kirkon päihdetyössä ja kriminaalituössä kohdataan paljon sellaisia uhrin asemassa olevia ihmisiä, joita ei ehkä yleensä yhteiskunnassa tulla nähneeksi uhri-na – vaan heidät nähdään päihdeongelmansa ja/tai rikosongelmansa kautta toisin. Vakavan väkivallan tekijät ja uhrin tulevat useimmiten samoista yhteyksistä, vakavasti syrjäytyneiden ja vaikeasti päihderiippuvien ihmisten joukosta. Heidän nostamisessaan myös uhrin näkökulmasta nähdäyksi ja autetuiksi, silloin kun siihen aihetta on, on kirkon päihdetyön ja rikosuhrityön yhteiseksi sopiva haaste.

Ehkäisevä päihdetyö

Rippikoulu tavoittaa 14–15 -vuotiaiden ikäluokan lähes 90-prosenttisesti. Eettiset kysymykset ja ihmissuhteiden kysymykset ovat todennäköisesti rippikouluissa nuoria eniten kiinnostavia aiheita. Niiden yhteydessä kiinnitetään huomiota myös päihteisiin liittyviin kysymyksiin. Kirkko tukee vastuullista suhtautumista päihteisiin, toimimista niin ettei aiheuta teoillaan vahinkoa toisille ihmisille eikä tuhoa omaa elämäänsä. Lisäksi seurakunnat tarjoavat lapsille ja nuorille muuta toimintaa, jossa kaikessa tuetaan vastuullista elämäntapaa.

Erityisnuorisotyö rakentuu etsivälle työlle. Nuoret pyritään kohtaamaan siellä, missä he viettävät vapaa-aikaansa: kaduilla, rockfestivaaleilla ja muissa nuorten suosimissa tapahtumissa. Kirkon erityisnuorisotyössä on 150 viranhaltijaa ja lisäksi muun nuorisotyön tavoin suuri määrä vapaaehtoisia, esimerkiksi operaatio Saappaaseen osallistuu nuoria ja nuoria aikuisia.

Operaatio Saapas pyrkii ehkäisemään nuorten vahingoittumista muun muassa korjaamalla liiallisen päihteiden käytön vuoksi huonossa tilassa olevia nuoria turvaan. Etsivässä nuo-

► *Korjaavaa päihdetyötä kirkossa on tehty jo 1800-luvulta asti. Ennen kuin sosiaalihuollosta tuli julkisen vallan vastuualuetta, oli päihdetyö pitkälti kirkon ja kristillisen laupeuden työn varassa*

risotyössä kohdataan lukuisia nuoria suoran kontaktin kautta ja voidaan tukea heitä opetelussa löytämään omat rajansa ja suojaamaan itsensä ja ikätoverinsa vahingoittumiselta.

Kirkon edut päihdetyössä

Kirkon työntekijöiden ja vapaaehtoistyöntekijöiden etu työssä nuorten, ja myös aikuisten hyväksi, on puolueeton rooli suhteessa viranomaisiin. Kirkon viranhaltijoita koskee myös luottamuksellisuus auttamissuhteissa, jonka vahvin muoto on pappien rippisalaisuus. Rippisalaisuus tarkoittaa ehdotonta vaitiolovelvollisuutta, jollaisen olemassa oleminen on sivistysyhteiskunnalle tärkeä, viimesijainen turvatila. Vaitiolosäädökset eivät estä viranhaltijoita toimimasta suojelevasti niissä tilanteissa, joissa on syytä olettaa johonkin henkilöön kohdistuvaksi tekeillä oleva rikos.

Viranomaisyhteistyötä suurempi kehittämisen kysymys rikosuhrien auttamisessa on kirkon etsivän päihdetyön ja rikosuhrityön yhteyden laajentaminen ja syventäminen. Monet uhrin asemaan joutuneet nuoret eivät hakeudu rikosuhripalveluihin. Ehkä kynnys monien nuorten kohdalla voi tässä olla aikuisia suurempi. Kirkon nuorisotyön poikkeuksellinen laajuus antaa mahdollisuuksia löytää nekin nuoret rikoksenuhrit, jotka eivät rikosuhripalveluihin jostain syystä ohjautu. **R**

Sami Puumala,

Kirkkohallitus, diakonian ja sielunhoidon yksikkö /rikokset ja päihteet

Hoitamattomana uhri altistuu helposti uudelleen väkivallalle ja seksuaaliselle hyväksikäytölle. Tutkimusten mukaan uhrilla on 65 %:n riski tulla raiskatuksi yli 15-vuotiaana, mikäli hän on kokenut seksuaalista väkivaltaa jo lapsena. Kuvan henkilö ei liity artikkelin asioihin.

Teksti ja kuvat: Minna Korva-Perämäki

Seksuaalisesti hyväksi käytetyn uhrin kohtaaminen

Seksuaalisen hyväksikäytön uhrille jää aina jonkinasteisia oireita tai traumoja. Uhri saattaa painaa muistonsa vuosiksi alitajuntaan, mutta oireilee silti tavalla, jonka aiheeseen perehtynyt ammattilainen voi tunnistaa. Tämän vuoksi ammatti-ihminen on ensisijaisen tärkeässä asemassa seksuaalisen väkivallan ennaltaehkäisemisessä, tunnistamisessa ja kokemuksista eheytymisessä.

L L, naistentautien ja synnytysten erikoislääkäri, pari- ja -seksuaaliterapeutti **Pirkko Brusila** kertoo, että seksuaalisesti hyväksikäytetyn uhrin traumat voidaan jakaa psykologisiin, sosiaalisiin, fyysisiin ja seksuaalisiin ongelmiin.

– Seksuaalisen väkivallan uhrin kohtaaminen on haaste myös terveyden- ja sosiaalialan ammattilaiselle. Uhrin kertomat kokemukset saattavat aiheuttaa työntekijässä hämmennystä, vastenmielisyyttä, pelkoa ja henkilökohtaista avuttomuutta. Tämän vuoksi on äärimmäisen tärkeää, että maassamme koulutetaan lisää ammattilaisia, jotta he osaavat kohdata seksuaalisesti hyväksikäytetyn tai väkivallan uhrin turvallisesti, asiallisesti ja ammattilaisen ottein, hän painottaa.

Brusila kertoo kohdanneensa itse vuosien aikana satoja seksuaalisesti hyväksikäytettyjä, ja huomauttaa, ettei heitä voi tunnistaa tietyin kaavoin vaan asiakkaita tulee kuunnella aina aidosti ja herkillä korvalla.

Uskalla puhua

Brusila kertoo, ettei seksuaalinen väkivalta ole aina fyysistä, sillä rikoksen tunnusmerkit voivat täytyä samalla tavalla kasvatusten, puhe-
limen kuin internetin välityksellä.

– Seksuaalisessa väkivallassa ja hyväksikäytössä on kyse aina vallankäytöstä ja väkivallasta. Toiminta ei loukkaa ainoastaan uhrin fyysistä olemusta, vaan se järkyttää hänen käsityksiä kokonaisvaltaisesti ihmissuhteista, luottamuksesta ja omasta kehosta. Seksuaalisuutta loukkaavat kokemukset voivat järkyttää mieltä niin traumaattisesti, että niiden sanominen ääneen voi olla täysin mahdotonta jopa vuosikymmenien ajan, hän kuvailee.

Brusila kehottaakin aiheeseen perehtyneitä ammattilaisia olemaan rohkeita ja ottamaan puheeksi seksuaalisen kaltoinkohtelun mahdollisuus, mikäli epäilee sellaista tapahtuneen asiakkaan epämääräisen oireilun vuoksi.

– Ammattilaisella täytyy olla uskallusta puhua asiasta suoraan ja pohtia yhdessä asiakkaan kanssa huomioitaan koskien tämän oireiluja. Koska ääneen puhuminen on seksuaalisesti hyväksi käytetyille uhrille äärimmäisen vaikeaa, puheeksi ottaminen jääkin miltei aina työntekijän vastuulle, hän lisää.

Brusila huomauttaa myös, ettei seksuaalinen hyväksikäyttö ja seksuaalinen väkivalta katso sukupuolta ja niitä koskevia ennakkoluuloja ja odotuksia.

– Hyväksikäyttö ja väkivalta loukkaavat sisintä samalla tavalla sukupuolesta riippumatta. Miesuhreille kokemus voi olla sikäli vielä vaikeampi kohdata ja käsitellä, koska uhriksi joutumista voidaan pitää täydellisenä miehisyyden menetyksenä, jolloin häpeä estää puhumisen. Ammattilaisen heikot tiedot, ennakkoluulot, asenteet ja epämääräiset käsitykset seksuaalisuudesta vaikeuttavat hyväksikäyttö- tai väkivaltatilanteen tunnistamista ja etenkin uhrin ohjaamista avun piiriin. Uhrin kohtaan on siis tärkeää ottaa huomioon, että epämääräisesti oireileva henkilö voi olla yhtä lailla mies tai nainen. Uhrin on vaikeaa lähteä hankkimaan itselleen apua, saati käynnistämään rikosprosessia, mikäli hänet vastaanottanut ammattihenkilökään ei ole suhtautunut asiaan asiallisesti ja vakavastiottaen, hän huomauttaa.

Usko tulevaisuuteen

Brusila kertoo, että ammattilaisen kohdatessa seksuaalisesti hyväksikäytetyn uhrin, hänen tärkeimpiä tehtäviään on luoda uskoa ja toivoa tulevaisuuteen, olipa uhrin kokemuksista aikaa kuinka paljon tahansa.

– Työntekijällä täytyy olla valmiuksia luoda uskottavaa toivoa silloinkin, kun hän ei itse sitä näe. Ammattilaisen täytyy kyetä ylittämään uhrin toivottomuudentunteet ja nähdä asiakkaan eheytyminen kaukanakin tulevaisuudessa, hän painottaa.

Brusila huomauttaa, ettei asiakkaan kokemusia saa koskaan vähätellä, sillä jokainen kokee yksilöllisesti omat tunteensa ja jokaisella on yksilölliset rajat.

– Vaikka asiakkaan kertomat kokemukset olisivat kuinka epämääräisiä tahansa, hänet täytyy ottaa tosissaan, kuunnella tarkasti ja merkitä ylös hänen kertomansa asiat. Uhria ei saa johdatella kysymyksillä, eikä kohtaa saa koskaan tehdä itsenäisiä päätelmiä uhrin kokemuksista vaan auttaa häntä puhumaan asioistaan lyhyillä, yksinkertaisilla ja uhrin ikätasolle sopivilla kysymyksillä, Brusila painottaa.

– Ammattilainen osoittaa oman vahvuutensa ottamalla nämä vaikeat asiat päivänvaloon, sillä suurin osa seksuaalista väkivaltaa koke-

► *Ammattilaisella täytyy olla uskallusta puhua asiasta suoraan ja pohtia yhdessä asiakkaan kanssa huomioitaan koskien tämän oireiluja*

neista uhreista pyrkii puhumattomuudellaan suojelemaan niin ammattilaista kuin myös omia läheisiään surulta, häpeältä ja vihalta, hän lisää.

Fyysinen kohtaaminen

Brusila kertoo vuosien kokemuksella, että seksuaalisesti hyväksikäytetty uhri saattaa käytyä tavallisen fyysisen tutkimuksen aikana hyvinkin pelokkaasti tai poikkeuksellisen tunteettomasti. Naispuolisella uhrilla saattaa olla seksuaalisen väkivallan seurauksena muun muassa kroonisia vatsa- tai lantionpohjan kipuja sekä yllättävän voimakasta synnytyspelkoa. Päänsäryt ovat myös tavallisia oireita.

– Asiakas saattaa pelätä liioitellun voimakkaasti esimerkiksi tutkimusvälineitä ja kokea voimakasta kipua ilman oikeaa syytä, minkä tulisi herättää ammattilaisessa epäily seksuaalisen väkivallan kokemuksista. Mikäli epäilet asiakkaan joutuneen seksuaalisesti hyväksikäytetyksi, hoida toimenpiteet aivan erityisen hellävaraisesti ja intimitteettiä kunnioittaen. Kerro asiakkaalle, millä toimenpidevälineellä teet mitäkin, ja mikä tutkimuksen tarkoitus on. Tutkimuksen jälkeen ota huomiosi hänen tavallista aremmasta käytöksestään esille asiakkaan kanssa, äläkä pahoita mieltäsi, mikäli asiakas suhtautuu pohtimaasi asiaan negatiivisesti tai jopa loukkaavasti. Kun asia on kerran otettu luottamuksella esille, asiakas saattaa palata luoksesi myöhemmin ja alkaa puhua vähitellen asioistaan, Brusila muistuttaa.

Vuosien traumat

Brusila kertoo, että esimerkiksi iäkäs hyväksikäytetty uhri on voinut salata kokemuksensa vuosikymmenien ajan, sillä vielä 1970-luvun alussa Suomessa tuomittiin niin juridisesti kuin moraalisesti myös hyväksikäytetty uhri. Vaikka aikaa olisi kulunut vuosia, uhri saattaa kantaa harteillaan suuren määrän tuskaa ja häpeää, mikä näkyy ja purkautuu kunkin yksi-

Pirkko Brusila kouluttamassa Oulun Kidutettujen Kuntoutuspalvelut-projektin järjestämässä seminaarissa ODL Hyvinvointikeskuksessa viime marraskuussa.

► *Ammattilaisen heikot tiedot, ennakkoluulot, asenteet ja epämääräiset käsitykset seksuaalisuudesta vaikeuttavat hyväksikäyttö- tai väkivaltatilanteen tunnistamista ja etenkin uhrin ohjaamista avun piiriin*

löllisellä tavalla fyysisin ja psyykkisin oirein.
– Ikävät muistot saattavat olla vuosikymmeniä uhrin elämässä taka-alalla, kunnes ne nousevat päivänvaloon esimerkiksi uhrin omien lasten varttuessa siihen ikään, jolloin hän itse koki seksuaalista hyväksikäyttöä. Näiden vuosien

aikana hän on saattanut kokea muun muassa ulkopuolisuuden tunnetta, häpeää ja masennusta. Hänellä on saattanut olla voimakkaita pelkotiloja tai paniikkihäiriöitä. Lisäksi hänellä on voinut olla merkittäviä ihmissuhdevaikeuksia elämänsä aikana, Brusila tiivistää.

Brusila painottaa vankasti sitä, että uhri on saattanut traumaattisten kokemusien myötä kadottaa muun muassa identiteettinsä, itsekunnioituksensa ja itsemääräämiskykynsä. Tämän vuoksi uhrin kohtaajan tulisi luoda keskustelun yhteydessä usko siihen, että asioihin voi vaikuttaa eheyttävästi vielä vuosienkin jälkeen, ja uhrin olisi tärkeää hakeutua ammatiauttajan puheille, jotta kipeitä kokemuksia voisi työstää.

– Kipeät muistot tulevat olemaan aina osa uhrin elämäkokemusta, mutta hän voi vapautua ja eheytyä niiden taakasta, Brusila lisää.

Kohtaaminen

– Uhria ei saa koskaan jättää esille tulleen asian kanssa yksin, vaan hänelle tulee selvittää valmiiksi hoitopolun seuraava avuntarjoaja. Asiakkaan kanssa on hyvä varata valmiiksi myös uusi tapaamisaika, jolloin uhrin kohtaaja voi varmistaa uhrin saaneen lisäapua. Asiakkaalle tulee kirjoittaa ylös tulevat tapaamisajat ja -paikat sekä antaa hänelle useita auttavia puhelinnumeroita, mihin hän voi ottaa yhteyt-

tä saadakseen lisää neuvoa ja keskusteluapua, Brusila kuvailee.

– On tärkeää, että uhrin vastaanottanut henkilö luo uhrille tunteen itsemääräämisoikeudesta keskustelun aikana. Uhri täytyy ottaa vastaan empatialla ja ajan kanssa. Hänelle täytyy saada luotua varmuus myös siitä, että hän saa edetä asiansa suhteen omaan tahtiin, Brusila lisää.

Koska seksuaalinen hyväksikäyttö tai sen yrittäminen on rikos, kannattaa ottaa esille myös mahdollinen rikosprosessiin lähteminen.

– Uhri kannattaa ohjata keskustelemaan kokemuksistaan poliisin, Rikosuhripäivystys RIKU:n ja lakimiehen kanssa. Neuvoja ja puhelinapua saavat uhrin lisäksi omaiset Västeliiton ja Räisäuskriisikeskus Tukinaisen kautta, Brusila muistuttaa.

– Mikäli seksuaalinen hyväksikäyttö on tapahtunut vuosia aiemmin eikä uhri ole kyennyt tuolloin lähtemään oikeusprosessiin mukaan, lääkärintarkastuksen jälkeen tehtyä oikeuspsykiatrista lausuntoa ja muita juridisia asiakirjoja voi käyttää oikeudessa todisteena vielä kymmenen vuoden ajan tapahtuneesta, Brusila muistuttaa. **R**

Myötä- ja vastamäessä – mutta ilman väkivaltaa

Veitsen terällä

– Naiseus ja parisuhdeväkivalta

Hannus, R., Mehtola, S., Natunen, L., Ojuri, A. (toim.)

Ensi- ja turvakotien liitto ry. raportti 13. 2011, 240 s.

Väkivaltaisen toiminnan salliva kulttuuri, päihteet ja osattomuus vaikuttavat epäilemättä osaltaan siihen, että parisuhteissa käytetään väkivaltaa. Ja kuitenkin pitäisi olla itsestään selvää että väkivaltaa ei tule hyväksyä tai suvaita sen missään muodossa.

Veitsen terällä – Naiseus ja parisuhdeväkivalta on asiallinen, yksityiskohtainen ja johdonmukainen raportti naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Kirjan sisältö kattaa lähes kaikki tiedossa olevat naisiin kohdistuvan väkivallan tyypit. Teemoja tosin käsitellään kirjoittajasta riippuen vaihtelevalla perusteellisuudella, mutta kattavuuden suhteen *Veitsen terällä* on ansiokas kirja. Teos on osa Ensi- ja turvakotien liiton Miina – väkivaltaa kokeneiden naisten osallisuuden ja voimaantumisen tukeminen -projektia. Se on suunnattu sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille, opiskelijoille sekä muille naisten parissa väkivaltatyötä tekeville. Raportti on hyvin kirjoitettu ja selkeä, mutta mitään mullistavan uutta informaatiota kirjassa ei varsinaisesti ole. Tunnetut faktat on koottu yksiin kansiin, asiantuntevasti ja helposti lähestyttävästi. Tällaisenaankin teos täyttää paikkansa enemmän kuin hyvin.

Kirjan rakenne noudattaa nykyään muodikasta kaksijakoa: ilmiön ylätasoa esitellään tilastoihin ja sosiologisiin raportteihin vedoten – ja arjenläheisyys tuodaan mukaan autenttisilla, ”kokemuksellisilla” tapauksertomuksilla. Menetelmä on kätevä, mutta sen avulla on myös helppo sivuuttaa varsinainen syvempi analyysi. Kiinnostavaa olisi tutkia tilastojen pinnan alaista todellisuutta – kuin myös sitä, miten arjen väkivaltapuhetta tuotetaan ja uusinnetaan. Tämänkaltaisella analyysillä voitaisiin päästä mahdollisesti jopa ilmiön juurille ja sitä kautta ennaltaehkäisevään väkivaltatyöhön.

Tasa-arvo -käsite kulkee kuin mantrana läpi teoksen. Sen sijaan kumppanin kunnioittamisesta, vastavuoroisuudesta, oikeudenmukaisuudesta – tai rakkaudesta – puhutaan tuskin lainkaan. Tässäkin teoksessa tasa-arvo on pitkälti naisen tasa-arvoa – mutta ei kuitenkaan häiritsevän yksipuolisessa muodossa. Myös naisten ”hankaluus” otetaan käsittelyyn: ”*Mutta ei niiden (naisten) tarvitse olla enkeleitä tai viattomia*. Niillä on ollut oikeus väkivallattomaan elämään, vaikka ne ois hankalia – ja siihen hankalaan naiseen pitää hakea muuta apua. Mutta se ei tarkoita, että se mies saa sitä lyödä, jos se on hankala akka”.

Väkivalta herättää voimakkaita tunteita.

Veitsen terällä välttää ansiokkaasti yksipuolisen tunneperäiset ja asenteelliset tulkinnat. Asioita kuvataan ja tutkitaan monelta taholta, mutta käytännön ratkaisumalleja läheisväkivallan ehkäisemiseen kirja tarjoaa kuitenkin suhteellisen niukasti. Ongelman sosiaalipsykologisiin tai eettisiin kysymyksiin puututaan harmillisen vähän. Parisuhde on kuitenkin käytännön tasolla aina kahden aikuisen ihmisen välinen, läheinen vuorovaikutussuhde, jonka pitäisi perustua toimiviin pelisääntöihin, molemminpuoliseen luottamukseen ja kunnioitukseen. *Veitsen terällä* on laajuudestaan huolimatta tärkeää luettavaa kaikille naistyötä ja väkivaltatyötä tekeville ammattilaisille. Kirja on sikäläkin ansiokas, että se haastaa lukijan pohtimaan omia asenteitaan lähisuhdeväkivaltaa kohtaan. Lopulta olennaista on, että kaikenlaisen väkivaltaan suhtauduttaisiin nollatoleranssilla. Ja että väkivaltaiseen toimintaan myös puututtaisiin ajoissa. Näinä aikoina, kun arvot kovenevat, köyhyys lisääntyy ja suomalaista hyvinvointiyhteiskuntaa ollaan ajamassa alas, on tärkeää että tällaisia tutkimusraportteja tehdään. **R**

Kai Kiviranta

Rikosuhrityö ja sovittelu

Helsingissä toteutettiin rikoksenuhri ja tekijä restoratiivisessa oikeudessa -seminaari. Kokemus oli mieliin painuva, erityisesti seminaarissa vallinneen eteenpäin katsovan ja toinen toisensa kokemukset, mielipiteet ja asiantuntemuksen huomioon ottavan ilmapiirin johdosta. Seminaarissa käsiteltiin suurelta osin sovittelukäytäntöjä eri pohjoismaissa.

Mitä ilmeisimmäksi tuli, että Suomen sovittelujärjestelmä on erittäin edistysellinen lakiin perustuvana ja valtion kokonaan kustantamana. Käytäntöjensä osalta se osoittautui kuitenkin olevan vielä kehitysvaiheessa.

Ekä merkittävien poikkeama muiden maiden järjestelmistä on Suomen sovittelun keskeinen tavoite päästä sopimukseen. Se johdattellee merkittävästi sovittelussa syntyvää vuorovaikutusta ja voi samalla vaikeuttaa sovittelun kehittymistä vuorovaikutukseltaan aidosti uhrille kokemuksesta selviytymistä tukevaksi ja tekijälle rikoksen uusimisriskiä vähentäväksi.

Myös RIKUn ja sovittelun välisessä yhteistyössä ja keskinäisessä avoimuudessa on paljon vielä kehitettävää. Käytännön tasolla sen oivaltaminen ja siirtäminen käytäntöihin, että hyvällä yhteistyöllä RIKU ja sovittelu voivat päästä entistä paremmin kumpikin tavoitteeseensa, on avain tulevalle kehitykselle. Yhteistyöksi ei riitä ylätason yhteistyö vaan sitä pitää tehdä asiakkaiden kanssa ja hyväksi. Sille pitää luoda hyvät yhteisesti sovitut käytännöt. Koettu tunnelma ja kuultu asiantuntemus yllä mainitussa seminaarissa antaa uskoa siihen, että avoin keskustelu Suomen sovittelukäytännöistä jatkuu. **R**

Ajankohtaista

Lounais-Suomen aluejohtaja Tiina Rantanen otti lahjoituksen vastaan.

Lounais-Suomen aluetoimisto sai lahjoituksen

Lions Club Turku-Aninkainen vietti 31.3.2012 Turussa 50-vuotisjuhliansa. Klubin lahjoitti Rikosuhripäivystyksen Lounais-Suomen alueen Turun palvelupisteen vapaaehtoisille 2000 euroa. Avustus toivottiin käytettävän vapaaehtoistyöntekijöiden kouluttamiseen, motivointiin sekä kalustehankintoihin. Turun palvelupiste kiittää lahjoituksesta. **R**

Länsi-Suomen aluetoimistola nuorisolle suunnattu kampanja yhteistyössä Vaasan ensi- ja turvakodin kanssa

Autetaan ajoissa -kampanjan suunnittelu aloitettiin syksyllä 2007. Tämän vuoden aikana hankkeelle saatiin rahoitus Nissin Säätiöltä. Hanke on alueellamme ajankohtainen, sillä suoritimme syksyn 2010 aikana kyselyn Vaasassa opiskeleville toisen asteen oppilaitosten oppilaille heidän väkivaltakokemuksistaan. Kyselyn tulokset yllättivät, ja ajatus asiaan tarttumiseen vahvistui.

Kampanjan avulla tarjotaan apua väkivaltaa kokeneille nuorille. Tavoitteena on tarjota tietoa auttavista tahoista, mutta erityisesti madaltaa kynnystä ottaa yhteyttä sekä hakea itselleen apua sen sijaan, että nuoret yrittäisivät selvittää asiansa kanssa yksin ja mahdollisesti altistuisivat uudelleen väkivallalle. Yhtenä tavoitteena on nuorten kohtaaman väkivaltakierteen katkaiseminen ja asiaan puuttuminen ajoissa moniammatillisesti paikallisten tahojen kanssa. Yhteistyötä kehitetään ja pyritään auttamaan ajoissa väkivaltakierteestä ja muissa ongelmissa vaarantamatta nuorten oikeusturvaa.

Tällä hetkellä työskentelemme kampanjan materiaalin parissa. Yhteistyötahojen saaminen kampanjaan on ollut helppoa, sillä kaikki ovat tähän mennessä kokeneet aiheen tärkeäksi. Paikallisista kouluista Yrkehögskolan Novian opiskelijat lupautuivat näyttelijöiksi kampanjamateriaaliin, ja Vaasan Ammattikorkeakoulusta on luvattu kuvaus ja videoiden editointipalvelut. Kampanjasta aletaan tiedottaa ensi vuoden aikana, ja samalla Rikosuhripäivystyksen

Länsi-Suomen aluetoimiston ja Vaasan Ensi- ja turvakodin henkilöstö pyrkivät jalkautumaan paikallisiin oppilaitoksiin ja levittämään tietoa kampanjasta. Tavoitteena on, että kampanjan materiaali hyödyttää Rikosuhripäivystystä valtakunnallisesti ja materiaalia voidaan käyttää hyväksi eri tilaisuuksissa. **R**

Mika Lindén
aluejohtaja
Rikosuhripäivystys,
Länsi-Suomen aluetoimisto

Mielenkiintoinen pilotti Itä-Suomessa

Joensuussa käynnistyi vuoden alussa ammattilaisten pienryhmä teemalla "Lapsen näkökulman huomioiminen perheväkivaltatilanteissa". Ryhmä koostuu lastensuojelun, perheneuvolan, lastenpsykiatrian osaston, koulun, nuorisoseaman ja turvakodin työntekijöistä. Pienryhmätyöskentelyä ohjaavat **Tuula Tiainen**, Viola – väkivallasta vapaaksi ry:n hanketyöntekijä sekä **Jaana Rossinen** Rikosuhripäivystyksen Itä-Suomen aluetoimistosta.

Ryhmän tavoitteena on vahvistaa osallistujien valmiuksia tunnistaa ja kohdata erilaista lähisuhde- ja perheväkivaltaa sekä verkostoitua eri työntekijöiden kanssa sellaisten perheiden tukemiseksi, joissa on väkivaltaa. Ryhmässä jaetaan tietoa ja lisätään työntekijöiden ammattilista valmiutta nähdä ja ymmärtää väkivallan vaikutuksia erilaisissa perhetilanteissa. Ryhmä kokoontuu joka toinen viikko kevään ajan.

Jäämme mielenkiinnolla odottamaan osallistujien kokemuksia ryhmän annista. Ehkä tässä on uusi edullinen työkalu väkivallan vastaiseen työhön. **R**

Kysymys: "Tarkoitetaanko lapsella uudessa lastensuojelulaissa seksuaalirikosten kohdalla alle 18-vuotiaista vai alle 16-vuotiaista? Tarkoittaako laki sitä, että myös harrastusten ohjaajilla on velvollisuus tehdä ilmoitus?"

Vastaus: Lastensuojelulaki on muuttunut vuoden 2012 alusta siten, että kaikilla ilmoitusvelvollisilla on velvollisuus ilmoittaa lapsiin kohdistuvista seksuaalirikosepäilyistä suoraan poliisille ja tehdä lisäksi lastensuojeluilmoitus. Lastensuojelulain 6. §:n mukaan lapsella tarkoitetaan kyseisessä laissa alle 18-vuotiaita henkilöä. Tämä pätee myös seksuaalirikosepäilyihin.

Ilmoitusvelvollisuudesta säädetään Lastensuojelulain 25. §:ssä. Ilmoitusvelvollisuus koskettaa laajasti sellaisia tahoja, jotka ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat tekijät tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Ilmoitus on tehtävä salassapitosäännösten estämättä.

Ilmoitusvelvollisia ovat sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen, nuorisotoimen, poliisitoimen ja seurakunnan palveluksessa tai luottamustoimessa olevat, rikosseuramuslaitoksen sekä palo- ja pelastustoimen palveluksessa olevat, muun sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tuottajat, opetuksen tai koulutuksen järjestäjät, terveydenhuollon ammattihenkilöt, seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan henkilöstö, koululaisten aamu- tai iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön toiminnassa olevat, turvapaikan hakijoiden vastaanottotoiminnan palveluksessa olevat ja kotoutumisen edistämisestä annetussa laissa tarkoitetussa perheryhmäkodissa ja muussa asuinyksikössä työskentelevät, sekä hätäkeskustoiminnan palveluksessa toimivat henkilöt. Harrastustoiminnan ohjaaja sellaisenaan ei sisälly edellä mainittuun listaan eikä näin ollen ole ilmoitusvelvollinen. Kuitenkin jos harrastustoiminnan ohjaaja täyttää jonkun ilmoitusvelvollisuuden kriteerit, on hän tällöin ilmoitusvelvollinen.

On myös hyvä muistaa, että ilmoituksen voi tehdä kuka tahansa, joka epäilee siihen olevan tarvetta. Ilmoituksen voi aina tehdä salassapitosäännöksiä estämättä. **R**

Mika Haavisto
asianajaja, varatuomari

Kysymyksiin vastaa asianajaja
varatuomari Mika Haavisto.
Lisätietoja: www.l-h.fi

Turussa Jaana Korhonen varatuomari

Lakiasiantomisto
Jaana Korhonen

puh. (02) 251 6050
GSM 050-516 7160
Fax. (02) 251 6055

jaana.korhonen@lakitoimistot.fi

www.lakitoimistot.fi

Sovittelu opettaa nuorta kantamaan vastuuta

Suomessa vakiintui sovittelutoimintamalli rikos- ja riita-asioiden selvittelyihin sovittelulain astuttua voimaan vuonna 2006. Sovittelu on todettu hyödylliseksi etupäässä silloin, kun rikos on pieni ja rikoksentekijä on nuori tai soviteltava asia koskee koulumaailmaa.

– Mielestäni sovittelu on ainakin lievemmissä rikostapauksissa hyvin nuorelle tai alaikäiselle tekijälle aina parempi vaihtoehto kuin vankilaan joutuminen tai tuomion saaminen. Nuorten kanssa sovitellaan etupäässä lieviä pahoinpitelyjä, varkauksia tai niiden yrityksiä, moottorikulkuneuvon käyttövarkauksia, kotirauhan rikkomisia, laittomia uhkauksia, kunnianloukkauksia sekä muita lieviä vahingontekoja, Oulun Sovittelutoimiston sovittelujohtaja **Heikki Mikkola** sanoo.

Sovitteluneuvottelussa ovat mukana tekijä, uhri sekä alaikäisten tapauksissa myös huoltajat. Alaikäisen oma suostumus tarvitaan huoltajien suostumuksen lisäksi.

– Sovittelua voidaan toteuttaa vain sellaisten osapuolten kesken, jotka vapaaehtoisesti ovat ilmaisseet suostuvansa sovitteluun, ja jotka pystyvät ymmärtämään siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen, Mikkola painottaa.

Hän tähdentää myös, ettei sovittelussa ratkaista asian rikosoikeudellista puolta, mutta sovittelu voi vaikuttaa mahdolliseen rangaistusseuraamukseen siten, että rangaistusta lievennetään tai rikosoikeudellisista toimenpiteistä luovutaan kokonaan.

Nuori kasvokkain tekonsa kanssa

Mikkola kertoo sovittelun hyviä puolia olevan, että nuori joutuu kasvotusten tilille tekosistaan ja kohtaamaan rikoksen uhrin ja itse tilanteen. Uhri puolestaan saa mahdollisuuden kertoa tunteistaan ja hänelle koituneista teon seurauksista.

Sovitteluun soveltuvat nuoret oppivat kantamaan vastuuta keskustelemalla ja asian kohtaamalla paremmin kuin syyttämällä. Sovittelussa he saavat mahdollisuuden kuulla tekonsa seuraukset suoraan uhrilta ja kokevat näin ol-

len helpommin aitoja syyllisyyden tunteita.

– Tunteiden käsittely ja niistä asiallisesti keskusteleminen kasvattavat nuoria vastuuseen sekä panevat miettimään vahinkoa, jota ovat yleensä ajattelelmattomuuttaan saaneet aikaiseksi. Parhaassa tapauksessa uhri kuulee aidon anteeksipyyntö. Näiden neuvottelutilanteiden on todettu ehkäisevän muun muassa ”aivan sama” -asennetta ja uusintarikollisuutta, Mikkola kertoo.

Sovittelu ei ole ongelmaton malli

Rikosuhripäivystyksen Etelä-Suomen aluejohtaja **Jaana Koivukangas** sanoo, että sekä uhrin että rikoksentekijän tulisi saada käydä rauhassa läpi koko sovitteluprosessi aikuisen henkilön kanssa ennen varsinaista sovitteluneuvottelua.

– Tämä aikuinen henkilö voi olla esimerkiksi sovitteluneuvottelija tai tukihenkilö. Nuorten tulisi olla tietoisia siitä, mitä neuvotteluisa tapahtuu, ja miten mahdollinen sopimus vaikuttaa rikosprosessiin. Vanhempia ei pidä sivuuttaa alaikäisten sovitteluissa, oli kyse sitten rikoksen tekijästä tai uhrista, Koivukangas huomauttaa.

Nuori voi halutessaan pyytää tukihenkilön mukaan myös varsinaiseen sovittelutilanteeseen vanhempiensa lisäksi tai heidän tilalleen. Tukihenkilöä voi pyytää Rikosuhripäivystyksen lähimmästä palvelupisteestä. Vaikka uhri saa ottaa tukihenkilön mukaan poliisilaitokselle kuulusteluun ja oikeudenkäyntiin, sovittelutilanteessa uhrin oikeudet ovat kapeammat. Tukihenkilön mukaan ottaminen edellyttää toisen osapuolen suostumusta.

Koivukangas huomauttaa, että nuorten kohdalla on huolehdittava oikeusturvasta.

– Jos rikoksesta on syntynyt korvattavia vahin-

Suuri osa nuorten sovitteluja koskee mopojen anastuksia tai niihin liittyviä varkauksia. Kuvassa hylätty ja poltettu skootteri.

Oulun Sovittelutoimiston sovittelujohtaja Heikki Mikkola kertoo, että tähän mennessä nuorin sovitteluneuvotteluissa ollut henkilö on iältään kuusivuotias.

koja, sovittelusopimukseen on merkittävä selkeästi vahingonkorvausten maksuaikataulu, ja kuka sitä valvoo. Kun nuori on uhrina, usein rikoksen tekijäkin on nuori. Näin ollen on ymmärrettävää, että korvausten maksuaikataulu laaditaan sellaiseksi, että korvausvastuussa olevalla nuorella on oikeasti mahdollisuus selviytyä siitä. Nuorelle uhrille on tehtävä myös ymmärrettäväksi, että syyttäjällä ei ole aina mahdollisuutta seurata pitkiä maksuaikatauluja, jolloin tämä luopuu syyttämistoimenpiteistä ennen kuin vahingonkorvaukset on kokonaan maksettu. Tällöin rikosasia on loppuun käsitelty, ja se voi ikävimmillään vaikuttaa rikoksen tekijän maksuhalukkuuteen loppusuoritusten osalta. Toki on tiedossa, että suurin osa sovituista vahingonkorvauksista hoidetaan asianmukaisesti. On silti hyvä huomioda, että pitkät maksuaikataulut voivat heikentää uhrin oikeusturvaa, ja siitä on sekä nuoren että hänen vanhempiensa tiedettävä ennen kuin sopimuksia allekirjoitetaan. Korvauksia voidaan hakea myöhemmin toistakin kautta, mutta se maksaa ja on monimutkaisempaa, Koivukangas painottaa.

Koulusovittelu

Kouluissa tapahtuu paljon kiusaamista ja lieviä pahoinpitelyitä, jotka saattavat jatkua myös vapaa-ajalle. Kouluissa esille nousevat etupäässä oppilaiden keskinäiset nimittelyt, huutelut, selän takana puhumiset ja perättömien juorujen levittämiset.

Kiusaaminen ei ole aina vain oppilaiden välistä kahnasta koulussa, sillä nykyään kiusataan niin monella tavalla kuten Facebookissa tai muun sosiaalisen median kautta, ja kohteena voi olla esimerkiksi opettaja tai muuta koulun henkilökuntaa.

– Kouluissa selvitetään lisäksi jatkuvasti muun muassa opettajien ja oppilaiden välisiä väärinymmärryksiä ja -tulkintoja. Sovittelujen tavoitteena on tietenkin sopia asiat niin, ettei sopimaton käytös jatkuisi kenenkään puolelta, Mikkola sanoo. **R**

RIKOSUHRIPÄIVYSTYKSEN YHTEYSTIEDOT

KESKUSTOIMISTO

Läntinen Brahenkatu 2,
00510 Helsinki

toimiston yhteinen sähköposti:
keskustoimisto@riku.fi

Petra Kjällman, toiminnanjohtaja
gsm: 040 510 6210

Merja Eloaho, toimistosihteeri
gsm 040 578 3564, fax. (09)272 2012

Minna Järvinen, suunnittelija
gsm 050 5166 554

Heli Yli-Räisänen RIKU-lehden
toimitussihteeri
gsm 050 593 0326

ETELÄ-SUOMEN ALUETOIMISTO

toimipisteiden yhteinen sähköposti:
etelasuomi@riku.fi

Jaana Koivukangas, aluejohtaja
gsm 040 512 9335
Maistraatinportti 4 A 4. krs.
00240 Helsinki

Pääkaupunkiseudun palvelupiste
puh. (09) 4135 0550

Anne Veijola, toiminnanohjaaja
gsm 040 523 0595

Riitta Putkonen, toiminnanohjaaja
gsm 0400 971 940
Maistraatinportti 4 A 4. krs.
00240 Helsinki

Keski-Uudenmaan palvelupiste

Tuija Hellsten, toiminnanohjaaja
gsm. 0400 875 395

Päijät-Hämeen palvelupiste

Tuija Hellsten, toiminnanohjaaja
gsm 050 402 1158

Kymenlaakson palvelupiste

Tuija Hellsten, toiminnanohjaaja
gsm 0500 981 837

Länsi-Uudenmaan palvelupiste

Janiina Mieronkoski, yhdyshenkilö
gsm 040 351 8500
Folkhäsan Syd ab, Högbenintie 30
10350 Meltola

Porvoon palvelupiste

Jari Oksanen, yhdyshenkilö
gsm 0400 494 039
Lundinkatu 5 06101 Porvoo

POHJOIS-SUOMEN ALUETOIMISTO

toimipisteiden yhteinen sähköposti:
pohjoissuomi@riku.fi

Maarit Saukko, aluejohtaja
gsm 040 543 3495
Torikatu 16 90100 Oulu

Oulun seudun palvelupiste

Tanja Korkala, toiminnanohjaaja
gsm 044 7868894
Torikatu 16 90100 Oulu

Kajaanin palvelupiste

Jaana Vanhala, toiminnanohjaaja
gsm 040 822 5200
Tehdaskatu 11 87100 Kajaani

Raahen seudun palvelupiste

gsm 044 786 8894

ITÄ-SUOMEN ALUETOIMISTO

toimipisteiden yhteinen sähköposti:
itasuomi@riku.fi

Jaana Rossinen, aluejohtaja
puh. (013) 221 990
gsm 040 507 0795
Siltakatu 14 b 26 80100 Joensuu

Joensuun palvelupiste

Annariina Tahvanainen,
toiminnanohjaaja
gsm 040 725 6001
Siltakatu 14 B 26, 4. krs 80100 Joensuu

Savonlinnan palvelupiste

Sisko Stolt, yhdyshenkilö
puh. (015) 273 700
Olavinkatu 40 A 57130 Savonlinna

Kuopion palvelupiste

puh. (017) 262 7738
Eila Kersalo, toiminnanohjaaja
gsm 050 557 6712
Tommi Julkunen, toiminnanohjaaja
gsm 050 557 6725
Saastamoisenkatu 12 70100 Kuopio

Mikkelin palvelupiste

Mirka Leikas, yhdyshenkilö
puh. (015) 214 401
Porrassalmenkatu 23 A 4 50100 Mikkeli

Lappeenrannan palvelupiste

Maarit Kuntola, yhdyshenkilö
gsm 050 501 7994
Pormestarinkatu 6 A (5.krs)
53100 Lappeenranta

LAPIN ALUETOIMISTO

toimipisteiden yhteinen sähköposti:
lappi@riku.fi

Päivi Alanne-Kunnari, aluejohtaja
gsm 0400 979 175
Maakuntakatu 29 -31 B 3.krs
96200 Rovaniemi

Rovaniemen palvelupiste

Soile Saukkonen, toiminnanohjaaja
gsm 0400 979 026
Maakuntakatu 29 -31 B 3.krs
96200 Rovaniemi

Kemin palvelupiste

Satu Peurasaari, yhdyshenkilö
gsm 040 572 37 93
Kriisikeskus Turvapoiju
Etelärantakatu 6 94100 Kemi

Kemijärven palvelupiste

Päivi Säynäjäkangas yhdyshenkilö
gsm 040 748 3225
Särkeläntie 4 98120 Kemijärvi

Ylä-Lapin palvelupiste

Ristenrauna Magga, yhdyshenkilö
gsm 0400 314 154
Sámi Soster ry
Angelintie 696 99870 Inari

SISÄ-SUOMEN ALUETOIMISTO

toimipisteiden yhteinen sähköposti:
sisasuomi@riku.fi

Satu Hintikka

aluejohtaja
gsm 050 523 7313
Hatanpään valtatie 34 E, 4.krs
33100 Tampere

Pirkanmaan palvelupiste

Katariina Westman, toiminnanohjaaja
puh. (03) 3141 8513
gsm 050 421 0236
Hatanpään valtatie 34 E, 4. krs
33100 Tampere

Hämeenlinnan palvelupiste

Rebekka Wadhwa, toiminnanohjaaja
gsm 050 378 2877
Koulukatu 16 13100 Hämeenlinna

Jyväskylän seudun palvelupiste

Tarja Kiuru ja Pirjo Tupamäki,
yhdyshenkilöt
puh. (014) 266 7150
gsm 050 368 0188
Asemakatu 2 40100 Jyväskylä

Sastamalan palvelupiste
Mari Kyttälä ja **Hannele Kyttälä-Koskinen**,
yhdyshenkilöt
gsm 050 359 7972
puh. (03) 512 0500 (vaihde)
Vammalan tukitalo
Aarnontie 17 A 5 38200 Sastamala

LOUNAIS-SUOMEN ALUETOIMISTO
toimipisteiden yhteinen sähköposti:
lounaissuomi@riku.fi

Tiina Rantanen, aluejohtaja
puh. (02) 235 5055
gsm 050 551 5055
Yliopistonkatu 24 B 28 20100 Turku

Turun palvelupiste
Leila Taipale, toiminnanohjaaja
gsm 050 340 3580
Yliopistonkatu 24 B 28 20100 Turku

Salon palvelupiste
Jutta Sohlman, yhdyshenkilö
gsm 050 304 7015
Rummunlyöjänkatu 7 B, 2.krs.
24100 Salo

Porin palvelupiste
Tuija Mäntylä, yhdyshenkilö
gsm 050 593 6706
Satakunnan piiri ry
Antinkatu 8 28100 Pori

Rauman seudun palvelupiste
Sari Seikkula ja **Sari Salminen**,
yhdyshenkilöt
gsm 050 375 5338
Valtakatu 13 26100 Rauma

LÄNSI-SUOMEN ALUETOIMISTO
toimipisteiden yhteinen sähköposti:
lansisuomi@riku.fi

Mika Lindén, aluejohtaja
puh. (06) 317 5654
gsm 050 572 9265
Kauppapuistikko 26 65100 Vaasa

Vaasan palvelupiste
Terhi Laitala, toiminnanohjaaja
gsm 0400 175269
Kauppapuistikko 26 65100 Vaasa

Kokkolan palvelupiste
Katja Rauma, yhdyshenkilö
puh. (06) 831 9518
Sairaalakatu 9 67100 Kokkola

Seinäjoen palvelupiste
Terhi Laitala, toiminnanohjaaja
gsm 0400 175269
Kauppakatu 1 (Järjestötal, 2.krs)
60100 Seinäjoki

**KIITÄMME LEHDEN LUKIJOITA,
TEKIJÖITÄ, ILMOITTAJIA,
SEKÄ MUITA
YHTEISTYÖKUMPPANEITAMME!**

**TOIVOTAMME
AURINKOISTA KEVÄTTÄ!**